

SAGABYEN

TØNSBERG 871-2021

TØNSBERG
KOMMUNE

NÅ SKAL VI FEIRE BYEN VÅR

Tønsberg har en lang og stolt historie, Norges eldste byhistorie med sine 1150 år i år. Så hvordan i alle dager skulle vi klare å gi alle byens historier til dere som bor her? Byen har så mye å fortelle, og vi kaller jubileet «Sagabyen Tønsberg 2021» nettopp av den grunn. Vi bestemte oss for både å skrive om og vise frem de periodene som har vært viktigst for utviklingen av Tønsberg og ikke minst rette blikket fremover, alt dette gjennom artiklene i dette magasinet med titler etter byens jubileumsår 871, 1271, 1871, 1921 og 2121 – i tillegg til mye annet interessant stoff. Vårt ønske er å gjøre historien til byen vår relevant og interessant, og skape nye historier sammen med dere.

Over 70 søknader kom inn til frittstående kulturarrangementer, utgivelser, konserter og foredrag, og vi takker alle sammen for en fantastisk respons! Vi gleder oss til å lage Sagabyen Tønsberg 2021 sammen med dere. Ønsket vårt er at alle uttrykk, både fysiske produkter og kulturelle opplevelser, skal få et løft gjennom denne feiringen. Vi håper at alle vil finne noe de kan ha lyst til å oppleve i programmet.

«Mennesket vet lite» var den eneste inskripsjonen man fant i Osebergskipet, og

utsagnet kan også i dag vekke undring på stadig nye måter. Kan vi bruke alle Tønsbergs sagaer og historier for å bli klokere, utvikle oss og få nye fremtidshåp? Vår by bærer storhet i seg, den har vært kongesete i mange hundre år og lover ble skrevet av kongene på Tunsberghus. Byen var i middelalderen et maktsentrum.

For så, bokstavelig talt, å brenne ned og gå inn i mange år med harde tider, før byen igjen reiste seg.

Siden det første vikingskipet la til ved Tønsbergs brygge, har handel og skipsfart preget byen vår. Brygga og havna i Tønsberg har, siden byen ble til, sydet av liv, og det gjør den også i dag, særlig på sommeren. Da som nå er Tønsberg brygge stedet der mennesker møtes. Mot slutten av 1800-tallet besto handelsflåten i byen av flere hundre fartøyer. Svend Foyn bygde skipet Spes & Fides, eller Tro og Håp på norsk, den første spesialbygde hvalfangstskuta, og snart var hvalfangsteventyret et faktum. Kaldnes Mekaniske Verksted ble stiftet i 1899 og ble en av de største arbeidsplassene her i byen til langt utpå 1900-tallet. Og når arbeidsdagen var ferdig på Kaldnes og arbeiderne gikk oppover fra brygga mot Torvet, beveget de

seg i de samme gateløpene som Snorre gjorde da han var her i 1218. Akkurat som du og jeg gjør i dag.

Gjennom 1150 år har byen forandret seg, utviklet seg og alltid landet på beina. Kanskje er det nettopp nå vi har alt å vinne på å lære av fortiden mens vi ser fremtidens utfordringer i hvitøyet? Kan vi skape verdier på nye måter? Og hva er det vi egentlig trenger? Kan det være at vi har noe å lære av våre forfedre og formødre? Det skulle ikke forundre oss.

Det er en tøffing av en sagaby alle vi som bor i Tønsberg kommune har, og vi gleder oss til å feire den sammen med dere!

Ida Johre, virksomhetsleder for kultur og idrett, Tønsberg kommune

Unni Bu, kommunalsjef for kultur, nærdemokrati og inkludering

VI RINGER INN JUBILEUMSÅRET

I år skal vi til fulle feire byen vår og Tønsbergs 1150-årsjubileum, Norge eldste by.

«Sagabyen Tønsberg 2021» er navnet på byjubileet. Saga-begrepet handler om den rike fortellertradisjonen vi har og har hatt her i Norden siden oldtiden. Begrepet favner hele Tønsbergs historie, helt fra vikingtiden og fram til dagens historiefortellere – oss alle. I jubileumsåret skal vi fortelle både gamle og nye historier om den fantastiske byen vår.

Selve høydepunktet i feiringen blir helgen 18.-20. juni. Da blir det både åpning av Norsk borgsenter på Slottsfjellsmuseet, og ikke minst Den store byfesten i sentrum med en lang rekke ulike arrangementer og opplevelser. Men gjennom hele året skal mange store og små arrangementer få fram ulike sider ved byen vår, både fra byens lange og rike historie, men også om byen i dag. Flere interessante

bokutgivelser kan tilføre byen vår nye perspektiver og fortelle historier som ikke alle kjenner til. Uvurderlige bidrag fra både det frivillig og profesjonelle kultur- og samfunnslivet vil gjøre Sagabyen Tønsberg 2021 til et levende og uforglemmelig jubileumsår.

Også i vårt moderne og hektiske samfunn er sosial trygghet og forankring viktig. Her spiller ikke minst vår kulturarv en viktig rolle. Vår felles og mangfoldige historie kan være med på å gi oss en trygg og god felles identitet vi føler oss hjemme i. Gjennom jubileumsåret vil vi derfor løfte fram alle sider ved byen vår, fordi fortiden vår også er med på å gi oss fotfeste i våre liv i dag.

Jeg ønsker alle innbyggere og tilreisende til Tønsberg i jubileumsåret en festlig og begivenhetsrik feiring!

Anne Rygh Pedersen
Ordfører i Tønsberg kommune

Hilsen fra statsministeren

Kjære alle innbyggere i Tønsberg, og alle dere med et hjerte for byen: Gratulerer så mye med 1150-årsjubileet! Man skal være stolte av stedet man kommer fra, og i denne sammenhengen kan jeg kanskje driste meg til å si at dere med tilhørighet til Tønsberg har ekstra mye å være stolte over. Som bysbarn fra en annen av Norges eldste og vakreste byer, er det lett for meg å forstå følelsene som settes i sving i forbindelse med et jubileum. Jeg unner dere en god og trygg feiring. 2020 var et krevende år for oss alle, men 2021 kommer til å bli bedre. Bruk jubileumsåret godt!

Erna Solberg, Norges Statsminister

TØNSBERG BLIR TIL

Tønsberg er viden kjent som Norges eldste by, og i år skal byens 1150-årsjubileum feires til fulle. Men hva vet vi egentlig sikkert om byens opprinnelse?

Tekst: Kristian Juel

For de fleste tønsbergensere med interesse for byens historie, betyr 871 noe helt spesielt. Det markerer året da byen vår ble grunnlagt. Men hvordan har man egentlig kommet fram til at dette er byens fødselsår? Og kan vi være helt sikre på at det stemmer?

Snorre

Det er én mann vi i dag kan takke for at Tønsberg er kjent som Norges eldste by, den islandske høvdingen og sagaskriveren Snorre Sturlason. I 1218 var han på besøk i byen, hos kongen Håkon Håkonsson. Gjestfriheten, menneskene han møtte og historiene han ble fortalt har helt sikkert gjort inntrykk på Snorre. Senere skulle han, i kongesagaene, skildre hendelser i Tønsberg som hadde skjedd opptil flere hundre år tidligere. Det er i Harald Hårfagres saga at Snorre skriver at Harald Hårfagre seilte inn til Tønsberg kjøpstad, altså by, før kongen dro videre til slaget ved Hafrsfjord, ved dagens Stavanger. Det var Harald Hårfagres seier i dette slaget som for ettertiden skulle markere samlingen av Norge. Men når skjedde egentlig alt dette? Snorre festet ikke hendelsene han skrev om til moderne årstall.

Kan vi stole på Snorre?

Det var først på midten av 1800-tallet at slike dateringer vant fram. Særlig gjennom historiker P. A. Munchs arbeider på midten av 1800-tallet ble årsangivelser til større hendelser fra vikingtiden mer eller mindre alminnelig kjent i Norge, også i Tønsberg. Ifølge Munchs beregninger fant slaget ved Hafrsfjord sted i 872. Da var det nok noen oppvakte hoder i Tønsberg som raskt konkluderte med at Tønsberg måtte ha vært en by, i alle fall i 871. 871-tradisjonen befestet seg akkurat i passe tid til den storslåtte tusenårsfeiring i 1871. Tønsbergs fødselsår var nå bastant slått fast, men fra slutten av 1800-tallet satt stadig flere historikere spørsmålsteget ved Snorres dugelighet som historisk kilde. Kunne det også rokke ved Tønsbergs 871-tradisjon?

Skriftlige kilder

Om vi ikke fullt og helt kan stole på Snorre, hva kan vi stole på da? Hvis vi kun forholder oss til det nedskrevne ord som kilde, stammer den første samtidige beskrivelsen av at Tønsberg er en by fra 1135 da den engelske historieskriveren Ordericus Vitalis beskrev Tønsberg som en av et fåtall norske byer. Men Tønsberg hadde jo ikke oppstått som by dette året. Byen må ha vokst fram over tid. For ikke å famle helt i blinde om byens historie før 1100-tallet, må vi derfor lene oss til sporene vi finner under bakken.

Olav den hellige styrer ut fra Tønsberg i 1016. Illustrasjon til Snorres kongesagaer av Erik Werenskiöld. Foto: Nasjonalmuseet.

Arkeologiske spor

Fast bosetning innenfor det som i dag er Tønsberg sentrum kan arkeologisk spores tilbake til de første århundrene etter vår tidsregning. Det var ikke så mye av det senere byområdet som kunne utnyttes den gangen, ettersom havet sto langt høyere enn i dag, men gården som kan ha hatt navnet Tunsberg ble altså etablert på denne tiden. Men

834 Osebergskipet hauglegges i Slagendalen med to kvinner og mye verdifullt gravgods

871 Harald Hårfagre besøker Tønsberg, som da er kjøpstad, ifølge Snorre - grunnlaget for dateringen av Tønsberg som by

1120-1140 Olavskirken, Peterskirken, Mariakirken og Mikaelkirken står ferdig

1130 Første samtidige kilde som omtaler Tønsberg som by, skrevet ned av den engelske krønikeskriveren Ordericus Vitalis

1140-1160 Premonstratenser-klosteret blir bygd rundt Olavskirken

1161 Slaget ved Tønsberg: Erling Skakke angriper byen med brennende skip og beseirer kongens menn

OSEBERGFUNNET

I 1904 ble det gjort et sensasjonelt funn i en vikinghaug ved gården Oseberg i Slagen. Gravhaugen inneholdt et 22 meter langt og relativt godt bevart vikingskip, altså Osebergskipet, i tillegg til levninger etter en yngre og en eldre kvinne, redskaper, finere håndarbeider og en firehjuls vogn med avanserte utskjæringer. Analyser av tømmeret i gravkammeret viste at haugleggingen trolig fant sted i 834, mens Osebergskipet ble bygd rundt år 820 på Vestlandet. Oseberghaugen føyer seg inn blant flere vesentlige arkeologiske funn fra vikingtiden i Vestfold, som Gokstad og Borre. Gravfunnene fra vikingtiden vitner om Vestfolds sentrale politiske og handelsmessige posisjon. Denne funnrikdommen taler også for at det må ha blitt etablert handelsplasser i området før år 1000, som Tønsberg.

Fra utgravingen av Osebergskipet i 1904. Foto: Vikingskipshuset og Nasjonalmuseet.

én eller noen få gårder gjør ingen by. Neste spørsmål blir derfor når gårdene i området utviklet seg til å bli en handelsplass og senere by. Arkeologiske spor fra Tønsberg omkring 900 er usikre, men gjennom boreprøver har det blitt funnet spor etter bystruktur fra 900-tallet. At det var en handelsplass i Tønsberg i 871 er nok derfor relativt sikkert. At denne handelsplassen utviklet seg til en by med helårsbosetning av håndverkere og handelsfolk fram mot år 1000, kan man nok heller ikke se bort ifra.

Norges eldste by

Tønsberg er uansett, i norsk målestokk, en svært gammel by og viden kjent som Norges eldste. Det finnes heller ingen annen norsk by i dag som gjennom Snorre eller andre skriftlige kilder er knyttet til et eldre årstall enn Tønsberg. Byens opprinnelse ligger fortsatt delvis skjult for oss i fortidens mørke, men kanskje nettopp derfor slutter vi aldri å la oss fascinere av byens mangslungne historie. Og ja, i år skal vi definitivt feire Tønsbergs 1150-årsjubileum til fulle.

Tønsberg under Harald Hårfages tid. Illustrasjon til Snorres kongesagaer av Erik Werenskiöld.

1163 Sigurd Hallvardsson, også kjent som Sigurd Jarl, farer ut fra Tønsberg til Re med bevæpnede menn hvor Erling Skakkes hær venter. Sigurd Hallvardsson beseires og faller

1165 Danskekongen Valdemar den store besøker Tønsberg. Berget beskrives som befestet og uinntakelig

1177 Magnus Erlingsson kaller sammen alle sine hærmenn og farer ut fra Tønsberg til Re hvor birkebeinerne beseires

1201 Slottsfjellet beleires av kong Sverre. Baglerne, ledet av Reidar Sendemann, må etter 20 uker gi tapt

1217-1263 Håkon Håkonsson bygger opp borganlegget Tønsberghus med ringmur, kasteller og flere andre bygninger

1218 Den islandske høvdingen og sagaskriveren, Snorre Sturlason, besøker Tønsberg. I kongesagaene skriver han senere mye om Tønsberg og kongene som virket her

PRINSESSE KRISTINA

Knapt noen person fra middelalderens Tønsberg er i dag mer omtalt her i byen enn prinsesse Kristina, men hva vet vi egentlig om hennes liv?

Tekst: Kristian Juel

Kristina-staturen ved Slottsfjellet i Tønsberg. Statuen er laget av kunstner Brit Sørensen og gitt i gave til Tønsbergs 1100-årsjubileum i 1971 fra Tønsbergs Blad. Foto: Tønsberg kommune.

Kristina har gitt navn til både bygårder, idrettsarrangementer og foreninger. Det er skrevet bøker, dikt og skuespill om henne. En skulptur av Kristina ønsker oss velkommen på vei opp til Slottsfjellet. Selv om hun ble født i Bergen i 1234 og gjennom barndommen og ungdommen måtte følge faren, kongen Håkon Håkonsson, fra kongsgård til kongsgård gjennom landet, har hun i dag en særegen tilknytning til Tønsberg. Ganske sikkert hadde Kristina selv også et spesielt forhold til byen ved Slottsfjellets fot.

Tønsberg i middelalderen

Ved inngangen til 1200-tallet var Tønsberg i ferd med å befestes sin posisjon som en av Norges sentrale byer. Tønsberg var ikke minst viktig militært. Byens plassering, ved innfarten til Viken, beskyttet riket mot potensielle farer fra sør. Håkon Håkonsson, som regjerte fra 1217 til 1263, bygget opp borganlegget Tunsberghus på Slottsfjellet mot midten av 1200-tallet til det største borganlegget i middelalderens Norge.

Politisk giftemål

Her, midt i dette virvaret av kongelig og geistlig makt, handelstrafikk og folkelig liv og røre, oppholdt Kristina seg stadig som del av farens nærmeste krets. Kristina var ingen vanlig ung jente som kunne ferdes fritt rundt i byen, men levde nok et beskyttet liv i det store borganlegget på Slottsfjellet eller i den befestede kongsgården rett nedenfor ved Lavranskirken. Etter en lang og ødeleggende borgerkrigstid på 1100-tallet var kongeriket Norge nå mot midten av 1200-tallet i ferd med å hevde seg blant Europas mange kongedømmer, og Kristinas skjebne skulle bli et vitne om dette. Kongen av Spania, eller rettere sagt datidens kongedømme León og Kastilla, den mektige Alfons 10., så på Håkon Håkonssons kongedømme i nord som en viktig alliansepartner og sendte en utsending til Norge i 1256. Spansk kongens tilbud var en ektepakt mellom den norske kongsdatteren Kristina og en av hans brødre. Håkon Håkonsson slo til. Dette var en gylden mulighet. Kristina hadde ikke mye hun skulle sagt, men Håkon Håkonsson satt likevel som krav at Kristina selv skulle få velge hvilken av de tre kongsbrødrene hun skulle ta til ektemann. En sommerdag i 1257 forlot Kristina Tønsberg og Norge for godt.

Ferden til Spania

I Håkon Håkonssons saga beskrives Kristinas lange ferd fra Tønsberg til Spania. Her er det ikke lengsel og vemod som beskrives, men derimot glede og forventning. Skal man tro sagaen ble Kristina i stadig bedre humør desto lengere sør hun reiste. Ferden gikk med båt til England og videre til Normandie der hun og følget fortsatte sørover via landeveien.

1238 Magnus Lagabøte, sønn av Håkon Håkonsson, blir født i Tønsberg, trolig i kongsgården ved Lavranskirken

1257 Prinsesse Kristina, datter av Håkon Håkonsson, reiser fra Tønsberg til Spania for å gifte seg med den spanske prinsen Felipe

1270 Håkon V, sønn av Magnus Lagabøte, blir født i Tønsberg

1276 Magnus Lagabøtes teglkastell på Slottsfjellet står ferdig som del av Tunsberghus

1277 Sættargjerden, avtale mellom kirken og kongemakten, undertegnes i Tønsberg

1318 Tyske kjøpmenn bevilges rett til å overvintre i byen. Starten på hanseatisk dominans over utenlandshandelen i Tønsberg som varer frem til 1500-tallet

Maleriet *Kristinas avreise til Spania* av Nils Bergslien. Bildet henger i dag i Tønsberg og Færder bibliotek. Foto: Wikipedia

Rett før julen 1257 ankom Kristina Spania hvor hun ifølge sagaen ble æret høyt av noble herrer. Valget av ektemann falt ned på Filipe, som i sagaen beskrives som en barsk kar som var viden kjent for å slåss både med bjørner og villsvin. Han var dessuten alltid glad og lystig, samtidig som han var både beskjeden og en god kamerat. En sammensatt person, med andre ord.

Etter bryllupet

Historien om ekteparet Kristina og Filipe vet vi lite om. Det ble uansett kortvarig. Allerede i 1262, 28 år gammel, dør Kristina barnløs. Hva hun dør av vet vi ikke sikkert, men sannsynligvis blir hun gravlagt i klosterkirken i landsbyen Covarrubias nord i Spania. I 1958 ble en større sarkofag med levninger etter en ukjent kvinne undersøkt. Konklusjonen den gang var at dette måtte være prinsesse Kristinas gravsted.

Kristina-myten

Kristina ble på 1800-tallet hentet fram igjen fra historiens glemsel, først

gjennom historikeren P. A. Munchs arbeider og deretter gjennom dikteren Andreas Munchs store verk *Kongsdatterens brudeferd*. Her maler Andreas Munch et bilde av en stolt og modig ung kvinne som med sterkt vemod forlater hjemlandet for godt. Grunnlaget for den moderne Kristina-myten var dermed lagt. Ramnes-forfatteren Kåre Holt fulgte denne tradisjonen da han skrev dramaet *Kristina av Tunsberg* som ble fremført på Slottsfjellet under Tønsbergs 1100-årsjubileum i 1971. I en storslått forestilling, med både lokale og nasjonale aktører, fikk både innbyggere og tilreisende bli kjent med en ung kvinne som med mot og kraft kjemper for kjærligheten, men til slutt må gi tapt for overmakten.

Kristina i dag

Kristina fortsetter å fascinere oss, enten om det er gjennom Kåre Holts skuespill, Margaret Skjelbreds stemningsfulle sonettekrans eller gjennom Kristina-foreningens formidling av prinsesse Kristinas historie. Kristina lever i høyeste grad videre her i byen.

1319 Håkon V dør på Tunsbergghus - den siste norske kongen av Sverre-ætten

1335 Magnus Eriksson og Blanka av Namur gifter seg i Tønsberg. Magnus gir Blanka Tunsbergghus i morgengave

1503 Tunsbergghus plyndres og settes i brann av svenske opprørsstyrker. Tønsbergs tid som festningsby er over

1536 Tønsberg by i aske etter den store bybrannen. Av kirkene blir kun Lavranskirken og Mariakirken stående

1538 Laurits Nilsson, bedre kjent som Klosterlasse, blir født i Tønsberg. Han kjemper for å gjøre Danmark-Norge katolsk igjen

1638 Anders Madsen blir byens borgermester. Som svært vellykket reder og handelsmann bidrar han også til å løfte byen økonomisk

1871

Til venstre: Øvre Langgate omkring 1910. Foto: Th. Larsen/Slottsfjellsmuseets fotosamling. Øverst til høyre: Nordbyen med Slottsfjellet omkring 1870. Foto: Slottsfjellsmuseets fotosamling. Midterst til høyre: Barn leker på Slottsfjellet omkring 1900. Foto: Mittet & Co. As. Nederst til høyre: Fra Gunnarsbø på begynnelsen av 1900-tallet. Foto: Mittet & Co. As.

TØNSBERG REISER SEG TIL TUSENÅRSFEST

Tekst: Kristian Juel

Da middelalderen var over og Norge formelt sett kun en dansk provins, lå Tønsberg by nedbrent igjen etter den store bybrannen i 1536. Var Tønsbergs tid som by i ferd med å renne ut?

Tønsberg var mot midten av 1500-tallet nærmest en etterlatt branntomt. Den gamle og mektige kjøpstaden, som noen hundre år tidligere hadde vært både en militær, politisk og økonomisk bastion, var nå kun en skygge av seg selv. Av Norges lille knippe med kjøpsteder var Tønsberg blant de aller minste og fattigste. Slik skulle det forbli i lang tid.

Tusenårsfestens program på trykk i Tønsbergs Blad 17. juni 1871.

1647 Tønsberg får postkontor som del av postruta mellom Kristiania og Skien

1673 Griffenfeldt grevskap opprettes. Fra 1678 overtar stattholder Gyldenløve grevskapet og fra 1683 Wedel, da under navnet Jarlsberg grevskap. Tønsberg by skilles ut fra grevskapet i 1684

1735 Kanalen, som har vært stengt for båttrafikk siden 1503, er igjen seilbar etter oppmudring. Samtidig åpnes den første klaffebroen over kanalen.

1739 Vallø saltverk opprettes etter kongelig befaling – i drift fram til 1861

1750 Sogneprest Jens Müller gir ut skriftet Beskrivelse over den ældste kjøbstad i Norge, Tønsberg – den første utførlige beskrivelsen av Tønsberg siden middelalderen

1788 Byfogd Ove Gjerløw Meyer, grunnlegger av Det norske Selskab i København, gir ut beskrivelsen Noget om Kjøbstaden Tønsbergs Forfatning. Meyer mener Tønsberg bør bli universitetsby

Tønsberg reiser seg

I disse årene med stagnasjon og motgang dukket det likevel opp håp om bedre tider. 1600-tallets Tønsberg knyttes ikke minst til handelsmannen, rederen og borgermesteren Anders Madsen (1609-1670). Han bygde opp en enorm formue gjennom handel og eiendom, og nærmest egenhendig sørget han for at Tønsberg igjen fikk styrket økonomisk posisjon. Etter hvert fulgte flere i Madsens fotspor, og inn på 1800-tallet var det først og fremst sjøfarten som skulle være sentral for byens stadige vekst og økende velstand.

Tønsberg i 1871

Mot midten av 1800-tallet var Tønsberg, i likhet med resten av nasjonen, på full fart inn i den moderne tid. Skolevesenet fikk et tydelig løft, det frivillige foreningsliv ble etablert og utviklet. En håndfull rederfamilier i Tønsberg ble sentrale i skipsfartsutviklingen, og byen knivnet med Arendal om å være landets ledende sjøfartsby. Etter hvert kom også industrien og jernbanen til Tønsberg. Byen opplevde en kraftig befolkningsvekst, fra knappe 1500 innbyggere i 1815 til over 5000 i 1870.

Tusenårsfesten

Med den positive utviklingen vokste også byens selvtillit. Hva passet da bedre enn å feire byen og innbyggerne med en real tusenårsfest i 1871? I hui og hast ble den store byfeiringen stablet på beina. Først i begynnelsen av juni 1871, drøye tre uker før den store festen sankthansaften skulle finne sted, starter festkomiteen arbeidet hvor ordfører Riulf Erlandsen leder an. Penger samles inn og debatten raser. Skal man bruke alle pengene på fest og moro, eller skal man sette av noe til et tusenårslegat? Skal man heller bruke pengene på å få etablert et offentlig bibliotek i byen? Planleggingen fører i alle fall til et heftig engasjement blant byens borgere, eller rettere sagt, blant byens menn. Det var fortsatt lenge til kvinnene fikk ta aktiv del i byens styre og stell.

Bjørnstjerne Bjørnson

Festkomiteen får omsider konsentrert seg om det vesentlige, planleggingen av selve byfesten få uker fram i tid. Datidens festplass på Stensarmen skal pyntes og det skal bygges både scene, dansegulv og amfi. I tillegg blir alle huseierne i byen oppfordret til å pynte husene sine med flagg og løv. Festkomiteen sender en invitasjon til dikterhøvdingen Bjørnstjerne Bjørnson i hovedstaden, og ber ham om å holde selve festtalen og skrive en festsang til anledningen. Svaret fra Bjørnson lar ikke vente på seg. Dikteren takker ja, uten å nøle, og skriver at han brast gråt i ren begeistring over invitasjonen.

Den store festdagen

Sankthansaften vrimler det av mennesker i den gamle kjøpstaden. Også mange tilreisende fra fjern og nær ønsker å ta del i feiringen av Norges eldste by. Det blir holdt festgudstjeneste i Tønsberg kirke, dagens domkirke, og musikk kan høres rundt om i gatene og på Slottsfjellet. Høydepunktet er folkefesten på Stensarmen. En gruppe unge

Bjørnstjerne Bjørnson fra 1870-tallet. Foto: Norsk portrettarkiv.

jenter leder an i prosesjonen fra Torvet til Stensarmen, som ellers består av representanter for byens borgere. Dette var nok den eneste prominente posisjonen jentene fikk under hele arrangementet. Ellers var både kvinner og barn forbeholdt statistroller. Om lag 7000 mennesker møter prosesjonen på Stensarmen med stormende jubel, og festen var i gang. Uten noen form for høyttalere og forsterket lyd kan man jo undres om så mange i det hele tatt fikk med seg det som talerne mer eller mindre ropte ut, men feststemningen var uansett upåklagelig. Da alle talene og de musikalske innslagene var ferdige, ble det ryddet klart til dans. Klokken 23 ble festprogrammet avsluttet med fyrverkeri.

Nasjonal begivenhet

Tusenårsfesten ble ikke bare en stor lokal begivenhet, som i høyeste grad levde videre i manns minne. Også nasjonalt var Tønsberg i disse junidagene på alles lepper. Det strømmet inn med gratulasjoner fra alle landets hjørner, selv den norsk-svenske kongen i Stockholm, Karl IV, sendte sine lykkeønsker. Tusenårsfesten i Tønsberg ble for mange nordmenn en viktig opptakt til den store nasjonale tusenårsfeiringen i 1872 – markeringen av at det da var tusen år siden slaget ved Hafrsford og Norges samling. Den jevne tønsbergenser kunne derfor slå seg stolt på brystet og si at på tross av århundrer med motgang, så er vi her i gamle Tønsberg selv eldre enn vårt gamle Norge.

1795 Den engelske forfatteren og feministen Mary Wollstonecraft besøker Tønsberg – beskriver byen og landskapet som vakkert og innbyggerne som vennlige

1795 Reperbanen ved Teie hovedgård etableres av Mathias Foyn – sammenhengende rep- og tauproduksjon på stedet fram til 2016

1807 Vallø befestes med tre kanonbatterier for å forsvare Vallø saltverk og Tønsberg by

1809 Lavranskirken blir avsluttet revet etter mange års forfall – rivingen skjer fram mot 1814

1814 Kjøpmann Carl Stoltenberg velges som Tønsberg bys representant til riksforsamlingen på Eidsvoll. Velges også som Tønsbergs stortingsmann fra 1815

1814 Byens eldste fortsatt eksisterende forening, Klub- og Bal-Selskabet Harmonien, er etablert, men trolig også aktiv noen år tidligere

5 på gata

Hva er ditt beste Tønsberg-minne?

Charlotte Fagerlid
Butikkansvarlig, Bare Vare

Jeg tror det må bli første utgave av Slottsfjellfestivalen i 2003. Det var en helt unik dugnadsånd og alle gledet seg så veldig til det hele skulle sparkes i gang. I tillegg var det fokus på norske kule band som alle gledet seg til å se. Det ble en utrolig god stemning på tross av at alt var nytt og i ukjent terreng. Rett og slett feststemt og fantastisk. Det var fint å ha en sånn festival i nærheten - vår egen Roskilde-festival!

Einar Borgmann
Frivillig, Frelsesarmeen

Oppe på Gamle Idretten var jeg dommer for mange kamper. Det var noe jeg alltid har sagt ja til. Jeg var fotballdommer i 25 år, helt fra 1977! På Gamle Idretten var det også en gutt med Down syndrom som alltid var utrolig hjelpsom, stilte alltid opp og med et strålende humør. Her var det fullt av god idrettsånd, dugnad og folk som stilte opp.

Aristo Abdullah
Sjåfør, Tønsberg Taxi

Det må uten tvil være første date med kona mi på restauranten Sense på brygga. Det var første gang hun var i Tønsberg, men hun likte det og nå bor vi her sammen. En vellykket date med andre ord. Vi liker begge å bo i Norges eldste by med alt fra brygga til Slottsfjellet!

”

Visste du at Tunsberghus i utstrekning var det største borganlegget i Norge i middelalderen? Borgen ble bygget opp under Håkon Håkonsson på 1200-tallet og skulle beskytte riket mot fiender sørfra, men trolig har Slottsfjellet fungert som forsvarsborg helt siden Tønsberg ble by. Tunsberghus ble ødelagt av svenske opprørsstyrker i 1503.

”

Kaja Dalen Monge og Elvira Asp
Skoleelever

Tønsbergmessa! Vi savner den veldig og håper vi får dratt dit i år. Vi liker alt ved messa, men kanskje særlig karusellene mest. En gang var vi på en karusell som ikke stoppet da den skulle, så den fortsatte bare å gå. Det ble skikkelig oppstyr og det var både skummelt og gøy. Nå skal vi videre for å intervju noen til klasseavisen vår!

Turid Ørstad
Pensjonist og tidligere bibliotekar

Da jeg var ungdom hadde jeg min første sommerjobb på biblioteket i Tønsberg. Den gang lå det i Villa Møllebakken. Det var rett ved skolen min, så det passet bra. Erfaringen herfra gjorde at jeg ville studere til å bli bibliotekar, og det har jeg brukt hele karrieren min på. På biblioteket i Tønsberg ble jeg interessert i byens eldre historie, særlig gjennom Kåre Holts bøker om Kong Sverre.

Visste du at Tønsbergs bysegl trolig stammer fra midten av 1200-tallet? Opprinnelig var segl avtrykk i voks, lakk eller annet materiale som ble brukt til å besegle offisielle dokumenter. Tønsberg var én av fire norske middelalderbyer som hadde et slikt offisielt bysegl.

SOMMER MED KRISTINA

Spelet om Kristina ble satt opp på Tallak i anledning byens 1100-årsjubileum. Spelet ble en suksess og ble gjenoppsatt fire ganger i regi av Thesbiteateret og Tønsberg kommune, sist gang på nittitallet. Til sommeren tar Gard Eidsvold tråden opp igjen og lanserer "Kampen om prinsesse Kristina" under byens 1150-årsjubileum.

Tekst: Kjell Gustumhaugen

Produsent og skuespiller i Statsteatret, Gard B. Eidsvold (54), er en av landets mest kjente skuespillere med fremtredende roller i en rekke filmer og TV-serier. Eidsvold er gift med Trude Trønnes (46) fra Nøtterøy, og paret har et sterkt forhold til Tønsberg. Planene om å sette opp folketeater på Slottsfjellet er resultatet av et ønske om å tilbringe mest mulig av sommeren i byen de er så glad i. Fortsatt gjenstår å få kontroll på koronaviruset, men signalene har vært så positive at det nå jobbes konkret mot premieredatoen. I tillegg til å bearbeide manus er Eidsvold produsent. Kona har rollen som medprodusent.

En motpol til krigsherrere

Utgangspunktet for oppsetningen var at Trude og jeg kjente at vi hadde vært altfor lenge borte fra Tønsberg om somrene. Derfor ønsket vi å finne et prosjekt som vi kunne forplikte oss til og som hadde en substans i noe viktig å fortelle. Jeg har tidligere gjort flere oppsetninger som har vært knyttet til norsk historie og har over flere år fått økende interesse for vår felles historie. Så vi begynte å lese oss opp og kom etter hvert borti Kristina og Kåre Holts teaterstykke «Kristina av Tønsberg» som ble fremført i 1971 til Tønsbergs 1100-årsjubileum. Vi falt pladask for stykket til Holt og potensialet i Kristina-skikkelsen. Jo mer vi fordypet oss i stykket og i Kristina som ikon, jo sterkere fremstod hun som en fredsapostel. Ikke en selvutnevnt en, men en fredsapostel i gjerning fordi hun ufrivillig gir opp den hun elsker høyest for at noe annet skal oppstå. Denne edelheten i handling – at hun gir opp kjærligheten og ofrer sin egen kjærlighet – er noe som mangler ved siden av alle krigsherrere som fremstår som avgjørende i Norgeshistorien. Det trengs en motpol til alle krigsherrere, en som healer mer enn hun kriger.

Som kunstner var det nettopp denne innkapslingen jeg så og som ble motivasjonen for å gå videre med Kristina og bearbeide Kåre Holts manus med mål om å sette opp en forestilling.

Kampen om Kristina

Eidsvolds nydramatisering har fått navnet «Kampen om prinsesse Kristina». Ambisjonen er å lage folketeater med bred appell og løfte frem historien om Kristina som er en viktig del av vår kongesaga, som altså utspilte seg i Tønsberg.

Ved å gjøre historien tilgjengelig på en enkel, men likevel dyp måte skal vi lage et univers og en forestilling som skal glede og informere mange mennesker, også de som kanskje ikke er så interessert i historie eller går så ofte på teater. Det skal være masse humor og gøy, men det skal være med dybde og alvor. Dette er jo en ekte kjærlighetshistorie, et trekantdrama mellom makta, altså kongen og kirken, og narren og

1837 Formannskapslovene innføres og Tønsberg får lokalt selvstyre. Kjøpmann Christopher Seeberg velges til Tønsbergs første ordfører

1843 Amtssykehus etableres på Midtløkken – brenner ned i 1871 – nytt amtssykehus ved dagens Sykehuset i Vestfold står ferdig i 1879

1844 Tønsberg sykehus etableres på Møllebakken, legges ned i 1879 og pasientene flyttes til amtssykehuset

1848 Sankt Peders olle, i dagens messeområde, blir demmet opp. Stokkerør leder vannet til vannkar forskjellige steder i byen

1850 Tønsberg, med omkringliggende bygder, kniver med Arendal om å være landets fremste sjøfartsby.

1856 Utsiktstårn i tre står ferdig på Slottsfjellet - brenner ned i 1874

Gard og Trude Eidsvold gleder seg til å tilbringe mer tid i Tønsberg om sommeren.

prinsessa. I spennet mellom disse tre finnes tydelige dilemmaer på makt, innsats og offer. For kongen må det ha vært et umulig prosjekt «å gi bort» dattera si for å oppnå fred.

For oss er det viktig at de som kommer og ser forestillingen sitter igjen med en kunstnerisk opplevelse på et historisk sted som de ikke kan få noe annet sted. Om publikum går hjem og vet litt mer om hvem man er og kanskje er blitt litt mer nysgjerrig på norsk historie og Kristina, da har vi virkelig oppnådd noe.

En mulighet til å bygge identitet

Koronaviruset skapte lenge en usikkerhet rundt om det kunne bli forestilling i 2021. De første planene kom på bordet i 2018 og tanken var først at stykket skulle settes opp sommeren 2020. Da dette ikke lot seg gjennomføre begynte jobbingen mot å få til en forestilling sommeren 2021. Nå er premieredatoen satt til 11. august og totalt er det

planlagt fem forestillinger med mulighet for to ekstra matinéer. På hver forestilling blir det plass til nærmere 500 tilskuere. Eidsvold er først og fremst glad for at det nå blir forestilling, men han ser likevel lenger fram.

I det litt lengre perspektivet, la oss si ti år, ønsker vi å bygge en mye større arena der fredsapostelen Kristina og det hun stod for står i fokus. Jeg er overbevist om at vi kan bruke dette til å bygge opp en identitet rundt Kristina og hennes verdier som Tønsberg og hele regionen kan få nytte av. Da er vi inne på ting som destinasjonsmarkedsføring, identitetsbygging og kulturarv. Bare se på Stiklestad og Slaget om Heilag Olav eller Gålå med Peer Gynt. Tenk om vi kunne fått til noe lignende her med Tønsbergs Kristinadager og sommerteaterskole, ulike sideforestillinger og masse små og store arrangementer med Kristina som utgangspunkt.

1857 Svend Foyns Arbeiderboliger bygges ved Gunnarsbø. Boligene skal sikre Foyns arbeidere og deres familier akseptable boforhold

1858 Tønsberg kirke reises - fra 1948 Tønsberg domkirke. Kirken tegnet av arkitekt Christian H. Grosch

1864 Mariakirken på torget, den siste gjenværende middelalderkirken innenfor bygrensa, rives for å gjøre plass til nytt rådhus

1864 Svend Foyns første hvalfangstekspedisjon til Finnmarkskysten med dampskipet Spes & Fides

1870 Første utgave av Tønsbergs Blad gis ut av bokbindermester Hans Jørgen Magnus Hansen

1871 Sankthansaften holdes tusenårsfest på Stensarmen i Tønsberg. Dikteren Bjørnstjerne Bjørnson holder festtalen

PROGRAM SAGABYEN TØNSBERG 2021

Vi tar forbehold om endringer i programmet. Se på Sagabyens nettside for fullstendig og oppdatert program.

FEBRUAR

FOREDRAGSSERIE:

Hvorfor ble ikke Tønsberg den viktigste byen i Norge i middelalderen?

Hør arkeolog Jan Brendalsmo drøfte hvorfor Snorre ikke har en egen tilblivelseshistorie for middelalderbyen Tønsberg, slik han har for Nidaros, Bergen, Oslo og Sarpsborg.

Når: ..... 17. feb kl. 18.00

Hvor: ..... Biblioteket

Pris: ..... Fri entré

Kategori: ..... Kunnskap

Arrangør: ..... Biblioteket

VINTERFERIEMORO:

Workshop for barn

Når: ..... Uke 8

Hvor: ..... Slottsfjellet

Kategori: ..... Barn / aktivitet

Arrangør: ..... Slottsfjellsmuseet

FOREDRAG:

Klærne til moteløver og rømlinger i 1700-tallets Vestfold

Når: ..... 25. feb kl. 19.00

Hvor: ..... Slottsfjellsmuseet

Pris: ..... Fri entré

Kategori: ..... Kunnskap

Arrangør: ..... Slottsfjellsmuseet

FILMVISNING:

Historiske filmer fra Tønsberg

Når: ..... 26. feb - ut året

Hvor: ..... Slottsfjellsmuseet

Pris: ..... Fri entré

Kategori: ..... Kunnskap / film

Arrangør: ..... Slottsfjellsmuseet i samarbeid med Vestfold historielag

UTSTILLING:

Tønsbergstablåer

Fotoutstillingen tar for seg motiver fra Tønsberg og sammenligner fortid og nåtid

Når: ..... 5. mars kl. 12.00

Sted: ..... Slottsfjellsmuseet

Kategori: ..... Utstilling / foto

Arrangør: ..... Slottsfjellsmuseet i samarbeid med Tønsberg kamaeraklubb

FOREDRAG:

Upubliserte fotografier fra Tønsbergs historie

Når: ..... 18. mars kl. 19.00

Hvor: ..... Slottsfjellsmuseet

Kategori: ..... Kunnskap / lokalhistorie

Arrangør: ..... Slottsfjellsmuseet

LOKALHISTORISK FOREDRAG:

Mary Wollstonecraft og Tønsberg 1795. Med Ida Welhaven Heiberg

Når: ..... 25. mars kl. 18.00

Hvor: ..... Biblioteket

Pris: ..... Fri entré

Kategori: ..... Kunnskap / lokalhistorie

Arrangør: ..... Biblioteket

APRIL

KAJAKKPADLING:

Opplev Norges eldste by fra vannet

Vannet har vært med å forme Tønsberg gjennom mer enn 1150 år, og fra vannet får vi et nytt perspektiv på kjente og mindre kjente attraksjoner.

Når: ..... 12. april

Sted: ..... Oppmøte Quality Hotell Tønsberg, padling fra Vikingodden langs brygga

Pris: ..... 900 kr pp.

Kategori: ..... Friluft / idrett / aktivitet

Arrangør: ..... Kajakkpadling.no ved Tine Raisbæk

KUNSTUTSTILLING:

Stamvei og arkeologiske snitt

Fokuset retter seg mest mot den usynlige byen. Under asfalten ligger fremdeles frø fra klosterhager, rester av gamle gateløp og utallige gamle bygninger og gjenstander fra livet i byen fra vikingtiden frem til i dag. Dette kunstprosjektet åpner for nysgjerrighet, oppmerksomhet og bevissthet om tid og levd liv, hvor kan du selv kan delta aktivt med å sette spor.

Når: ..... 10. april kl. 14.00

Sted: ..... Bibliotekplassen

Pris: ..... Fri entré

Kategori: ..... Kunst / kunnskap / arkeologi

Arrangør: ..... Tollef Thorsnes

SØNDAG I SKAUEN!

Bli bedre kjent med Jarlsbergs skoger og kulturlandskap!

Aktiviteter og natursti for barn og voksne, temavandring i skogen og bålpannekos.

Når: ..... 18. april kl. 12.00-16.00 (temavandring kl. 14.00)

Sted: ..... Gullkrona ved Jarlsberg Hovedgård

Pris: ..... Fri entré

Kategori: ..... Friluft / aktivitet / barn & familie

Arrangør: ..... Skogselskapet i Vestfold

MARS

SAGABYEN:

Tønsberg, en lesende by

Hvordan fikk Tønsberg sitt første folkebibliotek - forhistorien, bokskattene, og hvem var egentlig Anders Rørholt? Biblioteket henter fram skatter fra samlingene, og du får møte Anders Rørholt, bibliotekets ildsjel og grunnlegger.

Når: ..... 9. mars kl. 18.00

Hvor: ..... Biblioteket

Pris: ..... Fri entré

Kategori: ..... Kunnskap

Arrangør: ..... Biblioteket

KAJAKKPADLING:

Opplev Norges eldste by fra vannet

Vannet har vært med å forme Tønsberg gjennom mer enn 1150 år, og fra vannet får vi et nytt perspektiv på kjente og mindre kjente attraksjoner.

Når: ..... 12. mars

Hvor: ..... Oppmøte Quality Hotell Tønsberg, padling fra Vikingodden langs brygga

Pris: ..... 900 kr pp.

Kategori: ..... Friluft / idrett / aktivitet

Arrangør: ..... Kajakkpadling.no ved Tine Raisbæk

SAMTALESERIE MED BISKOP JAN OTTO MYRSETH

Om menneskesyn, nykapitalisme og digitalitet - Hvordan har vi det folksens?

Med Merete Thomassen (UiO) og Sigmund Kydland (Tønsberg Blad). Musikalske gjester: Anders Rønningen trio, RØR, og Hege Helene Bålsrød.

Når: ..... 21.april kl. 19.00-20.21
 Sted: ..... Biblioteket
 Pris: ..... Fri entré
 Kategori: ..... Kunnskap/kristendom
 Arrangør: ..... Tønsberg bispedømme

MAI

KAJAKKPADLING:

Opplev Norges eldste by fra vannet

Vannet har vært med å forme Tønsberg gjennom mer enn 1150 år, og fra vannet får vi et nytt perspektiv på kjente og mindre kjente attraksjoner.

Når: ..... 12. mai
 Oppmøte Quality Hotell Tønsberg, padling fra Vikingodden langs brygga
 Pris: ..... 900 kr pp.
 Kategori: ..... Friluft / idrett / aktivitet
 Arrangør: ..... Kajakkpadling.no ved Tine Raisbæk

BUNADSUTSTILLING OG FOREDRAG:

«I en dâm av Sagatid» Bunad, identitet og fortidsromantikk

Utstillingen spenner bredt og dekker en historie om bunad og bunadbruk i Vestfold fra slutten av 1800-tallet og frem til i dag.

Når: ..... 11. mai kl. 14.00
 Sted: ..... Slottsfjellsmuseet
 Kategori: ..... Utstilling / tekstil
 Arrangør: ..... Slottsfjellsmuseet

KATTAS FIGURTEATER:

Verksted i Figurlaging

Verksted for hele familien i figurlaging og figurføring. Vi lager kattefigurer som er inspirert av katte-utskjæringer i Osebergfunnet.

Når: ..... 20. mai kl. 17.00 - 18.30
 Sted: ..... Biblioteket
 Pris: ..... kr 100 pr. kattefigur
 Påmelding: ..... h.g.kihle@gmail.com
 Kategori: ..... Kunst / aktivitet / barn
 Arrangør: ..... Kattas figurteater i samarbeidet med biblioteket

EN HYLLEST TIL JAHN TEIGEN:

Gratis konsert med KORK

Konsert med musikere fra KORK og vår lokale artist Anette Liverød og hennes band synger og spiller kjente og kjære Jahn Teigen låter.

Når: 29.mai
 Sted: ..... Messeområdet
 Pris: ..... Fri entré
 Kategori: ..... Musikk / konsert
 Arrangør: ..... Stiftelsen Tønsbergsmessa

SØNDAG I SKAUEN!

Bli bedre kjent med Jarlsbergs skoger og kulturlandskap

Aktiviteter og natursti for barn og voksne, temavandring i skogen og bålpannekos.

Når: ..... 30.mai kl. 12.00-16.00 (temavandring kl. 14.00)
 Sted: ..... Gravåsen ved Tomsbakken
 Pris: ..... Fri entré
 Kategori: ..... Friluft / aktivitet / barn & familie
 Arrangør: ..... Skogselskapet i Vestfold

JUNI

TØNSBERG MIDDELALDERFESTIVAL

Tro, Myter og Magi

Velkommen til en storslått feiring av byens historie og identitet. Reis tilbake til byens storhetstid og opplev historien gjennom et stort og innholdrikt program for alle aldre. Konserter, teater, aktiviteter, marked, foredrag.

Når: 3-6.juni
 Sted: ..... Tallak / Slottsfjellet
 Pris: ..... Fri entré
 Kategori: ..... Festival / barn / aktiviteter / friluft / kultur / historie / kunnskap
 Arrangør: ..... Tønsberg Middeldalderfestival

KLIMAKONFERANSE

Bestående av flere målrettede arrangementer skal denne konferansen utforske kommunens klimaarbeid og bidra til å sette ord til handling. Hvordan kan vi sammen iverksette tiltak som oppnår 60 % kutt av klimautslipp innen 2030 og sikre en lysere fremtid for kommende generasjoner?

Når: 3-5.juni
 Sted: ..... TBA
 Pris: ..... Fri entré
 Kategori: ..... Kunnskap / klima / konferanse
 Arrangør: Tønsberg kommune i samarbeid med Tønsberglivet, Tønsberg Næringsforening og Tønsbergs Blad

BYVANDRINGER MED VESTFOLD GUIDEFORENING

Tønsberg i Svend Foyns fotspor

Når: ..... 9. juni kl. 19.00

Daglig liv i middelalderen

Når: ..... 16. juni kl. 19.00

Sted: ..... Oppmøte ved Tollboden
 Kategori: ..... Kunnskap / friluft
 Pris: ..... Fri entré
 Arrangør: ..... Vestfold Guideforening

MATKULTUR GJENNOM 1150 ÅR:

År 1471 - Birøkt og urter i middelalderen

Hva slags betydning hadde birøkt og urter i matkulturen vår i middelalderen? Bier og honning er historisk mat, og kan lett knyttes sammen med mat og kulturhistorie gjennom tidene. Vi skal se nærmere på dette sammen med urtenes betydning.

Når: ..... 17. juni
 Sted: ..... Middeldalderhagen, Slottsfjellsmuseet
 Kategori: ..... Kunnskap / matkultur / barn
 Pris: ..... Fri entré - påmelding kreves
 Arrangør: ..... Skjærgårdsmat

JUBILEUMSHELG 18-20. JUNI

I jubileumshelgen åpner Norsk borgsenter på Slottsfjellsmuseet, følg med for nærmere tidspunkt av selve åpningen.

Folkefest og feiring av Sagabyen Tønsberg 2021 - 1150 år!

Dette blir en familiedag full av aktiviteter for store og små. Ikke minst blir det en reise gjennom historien fra vikingtid og frem til i dag, gjennom forskjellige tidsepoker rundt om i byen. Vi gleder oss til feiring!

Når: ..... Lørdag 19. juni, kl. 10-15
 Sted: ..... Tønsberg sentrum
 Pris: ..... Fri entré
 Kategori: ..... Folkefest / barn & barnefamilier
 Arrangør: Tønsberg kommune - Sagabyen i samarbeid med lag, foreninger, kunstnere og næringslivet

FORESTILLING:

Fabula Silvestri

Bli med inn i den fortrullede skogen, Fabula Silvestri. Vi inviterer alle små og store til en magisk og stemningsfull familieforestilling på Slottsfjellet. Dette er en forestilling full av helter og heltinner, masker, musikk, ild og dans.

Når: ..... Lørdag 19. juni, kveldstid
 Sted: ..... Slottsfjellet
 Pris: ..... Fri entré
 Kategori: ..... Forestilling / musikk / kultur
 Arrangør: Tønsberg kommune og produsentene Anja Boman og Pål Isdahl Solberg

KUNST PÅ VANNET:

Life Boats

Prosjekt bestående av tre seilende skulpturelle kunstinstallasjoner i betong, laget av kunstner Marit Benthe Norheim. Skulpturene er formet som tre damer som skildrer livssyklus i tre faser, hver skulptur har sin egen identitet og historie.

Når: ..... Søndag 20. juni
 Hvor: ..... Kanalen
 Kategori: ..... Kunst
 Arrangør:
 Tønsberg kommune - Sagabyen i samarbeid med kunstner Marit Benthe Nordheim

BYVANDRINGER MED VESTFOLD GUIDEFORENING

Vikingbyen 1150 år

Når: ..... 23. juni kl. 19.00
 Sted: ..... Oppmøte ved Tollboden
 Kategori: ..... Kunnskap / friluft
 Pris: ..... Fri entré
 Arrangør: ..... Vestfold Guideforening

KRISTINALØPET 2021

Kristinaløpet i Tønsberg er et løp for mosjonister og joggere i alle aldre.

Distansene er 5 og 10 km i tillegg til Barnas Kristinaløp på 500 meter. Løpet ble først arrangert i 1981 og feirer 40-årsjubileum i år.

Barneløpet 0-11 år: Start fra Tønsberg torg, mål ved Gunnarsbøparken. Maks 300 delt. Kristinaløpet 5km og 10 km (fra 12 år): Start og mål ved Gunnarsbøparken. Maks 1200 deltakere

Når: ..... 26. juni
 Kategori: ..... Friluft / idrett / aktivitet / barn & barnefamilier
 Arrangør: ..... Tønsberg friidrettsklubb

BYVANDRINGER MED VESTFOLD GUIDEFORENING

Håkon Håkonsson, Tunsberghus

Når: ..... 30. juni kl. 19.00
 Når: ..... 4. august kl. 19.00
 Sted: ..... Oppmøte ved Tollboden
 Kategori: ..... Kunnskap / friluft
 Pris: ..... Fri entré
 Arrangør: ..... Vestfold Guideforening

JULI

BYVANDRINGER MED VESTFOLD GUIDEFORENING

Monumentale bygg i middelalderen

Når: ..... 7. juli kl. 19.00

Haugar/Møllebakken, gravhauger og tingsted

Når: ..... 14. juli kl. 19.00

Pest, pest, pest

Når: ..... 21. juli kl. 19.00

Nordbyen, byens juvel

Når: ..... 28. juli kl. 19.00

Sted: ..... Oppmøte ved Tollboden

Kategori: ..... Kunnskap / friluft

Pris: ..... Fri entré

Arrangør: ..... Vestfold Guideforening

AUGUST

BYVANDRINGER MED VESTFOLD GUIDEFORENING

Håkon Håkonsson, Tunsberghus

Når: ..... 4. august kl. 19.00

Industri og næringsliv på 1900-tallet

Når: ..... 4. august kl. 19.00

Sted: ..... Oppmøte ved Tollboden

Kategori: ..... Kunnskap / friluft

Pris: ..... Fri entré

Arrangør: ..... Vestfold Guideforening

KRISTINASPELET:

Kampen om Prinsesse Kristina

En helt ny teateroppsetning med premiere på Slottsfjellet 11. august 2021. Kampen om Prinsesse Kristina skal bli et folketeater fremført i unike omgivelser på historisk grunn. Med solid lokal forankring og noen av Norges fremste kunstnere både på og bak scenen, er alt lagt til rette for noen magiske kvelder på Slottsfjellet sommeren 2021.

Når: ..... Premiere 11. august

Sted: ..... Tallak

Kategori: ..... Teater / spel

Pris: ..... kr. 495,- Voksen

Arrangør: ..... Teaterkompaniet ved Gard B. Eidsvold

BYVANDRINGER MED VESTFOLD GUIDEFORENING

Rusletur rundt Kanalen fra Brygga til Teie Hovedgård

Når: ..... 11. august kl. 19.00

Sted: ..... Oppmøte ved Tollboden

Kategori: ..... Kunnskap / friluft

Pris: ..... Fri entré

Arrangør: ..... Vestfold Guideforening

KRISTINALEKENE 2021

Når: ..... 14. august kl. 11-17

Hvor: ..... Greveskogen idrettspark

Kategori: ..... Friluft / idrett / aktivitet / barn & barnefamilier

Arrangør: ..... Tønsberg friidrettsklubb

BYVANDRINGER MED VESTFOLD GUIDEFORENING

Sjarmerende Øvre Langgate

Når: ..... 18. august kl. 19.00

Monumentale bygg i Middelalderen

Når: ..... 25. august kl. 19.00

Sted: ..... Oppmøte ved Tollboden

Kategori: ..... Kunnskap / friluft

Pris: ..... Fri entré

Arrangør: ..... Vestfold Guideforening

HAGEFEST MED FOREDRAG

Hagefest med foredrag i konservatorboligens hage.

Denne boligen har en interessant Tønsberg-relatert historie.

Når: ..... 26. august kl. 18.00

Sted: ..... Konservatorboligens hage

Kategori: ..... Kunnskap / kultur

Pris: ..... Fri entré

Arrangør: ..... Slottsfjellsmuseet

LITTERÆR HAGEFEST PÅ LØKKEN

Forfatter møter leser.

Møt et stort utvalg av Norges fremste forfattere og samfunnsdebattanter i naturskjønne omgivelser i hagen på Løkken. Det blir en litterær heldags med samtaler, debatter, performance, lyrikk og musikk.

Når: ..... 28. august

Sted: ..... Løkken

Pris: ..... Ordinær 325,- Student 200,-

Kategori: ..... Litteratur

Arrangør: ..... Hagefest

TURPASS - JUBILEUMSTUR MED TØNSBERG OG OMEGN TURISTFORENING

Turpass er en oppmerket løype med hengende natursti-spørsmål underveis.

Svarene leveres i mål og det blir premiering. Turpass er et familiearrangement, og det er mulig å velge mellom kort og lang løype. Vi gjør ekstra stas på de som stiller med 3 generasjoner. Turpass arrangeres for 63. gang.

Når: ..... 29. august

Hvor: ..... Rundtur Tønsberg by, oppmøtested kommer

Pris: ..... Fri entré

Kategori: ..... Friluft / aktivitet / barn & barnefamilier

SEPTEMBER

SØNDAG I SKAUEN!

Bli bedre kjent med Jarlsbergs skoger og kulturlandskap!

Aktiviteter og natursti for barn og voksne, temavandring i skogen og bålpannekos.

Når: ..... 12. september kl. 12.00-16.00 (temavandring kl. 14.00)

Sted: ..... Gullkrona ved Jarlsberg Hovedgård

Pris: ..... Fri entré

Kategori: ..... Friluft / aktivitet / barn & familie

Arrangør: ..... Skogselskapet i Vestfold

LOKALHISTORISK FOREDRAG:

Mary Wollstonecraft og Tønsberg 1795

Med Ida Welhaven Heiberg

Når: ..... 15. september kl. 18.00

Sted: ..... Biblioteket

Pris: ..... Fri entré

Kategori: ..... Kunnskap / lokalhistorie

Arrangør: ..... Biblioteket

FOREDRAG:

Draktsølv i Vestfold - ca. 1650 - 1850

Når: ..... 16. september kl. 19.00

Sted: ..... Slottsfjellsmuseet

Pris: ..... Fri entré

Kategori: ..... Kunnskap / lokalhistorie

Arrangør: ..... Slottsfjellsmuseet i samarbeid med Vestfold Historielag

SAMTALESERIE MED BISKOP JAN OTTO MYRSETH

Om kunstens vilkår i dag og i morgen - er det plass til estetikken?

Med pianisten Wolfgang Plagge og dosent og vår egen kunstner Tollef Thorsnes.

Med musikalske gjester.

Når: ..... 20. september kl. 19.00-20.21

Sted: ..... Biblioteket

Pris: ..... Fri entré

Kategori: ..... Kunnskap/kristendom

Arrangør: ..... Tønsberg bispedømme

DEBATT:

Feirer fortiden, former fremtiden?

Når: ..... 23. september kl. 18.00

Sted: ..... Slottsfjellsmuseet

Pris: ..... Fri entré

Kategori: ..... Samfunnsdebatt

Arrangør: ..... Slottsfjellsmuseet/ biblioteket/ Tønsberg Arbeiderforening

OKTOBER

DEBATT:

Feirer fortiden former fremtiden?

Når: ..... 07. oktober

Sted: ..... Biblioteket, i ruinene

Arrangør: ..... Biblioteket i samarbeid med Slottsfjellsmuseet

LITTERATURDAG:

Ordncært

Lokale forfattere får en dag viet til kortreist litteratur. Det blir arrangementer i sentrum som kulminerer i en litterær festkveld på Tønsberg og Færder bibliotek.

Når: ..... 9. oktober

Sted: ..... Biblioteket

Pris: ..... Det meste Fri entré

Kategori: ..... Litterært

FOREDRAG:

Fra før Magnus lagabøte til Vestfold Tingrett

Når: ..... 14. oktober kl. 19.00

Sted: ..... Slottsfjellsmuseet

Pris: ..... Fri entré

Kategori: ..... Historie/samfunn

Arrangør: ..... Slottsfjellsmuseet i samarbeid med Vestfold Historielag

SAMTALESERIE MED BISKOP JAN OTTO MYRSETH

Om kvinners plass og feminisme - Hvordan er det med kjønnsperspektivet?

Med Anne Rygg Pedersen, ordfører i Tønsberg & regionsdirektør i NHO Kristin Saga.

Med musikalske gjester.

Når: ..... Onsdag 27. oktober kl. 19.00-20.21

Hvor: ..... Biblioteket

Pris: ..... Fri entré

Kategori: ..... Kunnskap/kristendom

Arrangør: ..... Tønsberg bispedømme

NOVEMBER

LOKALHISTORISK FOREDRAG:

Mary Wollstonecraft og Tønsberg 1795

Med Ida Welhaven Heiberg

Når: ..... 17. november kl. 18.00

Sted: ..... Biblioteket

Pris: ..... Fri entré

Kategori: ..... Kunnskap / lokalhistorie

Arrangør: ..... Biblioteket

DEBATT:

Feirer fortiden former fremtiden?

Når: ..... 17. november

Sted: ..... Biblioteket

Arrangør: ..... Biblioteket i samarbeid med Slottsfjellsmuseet

FOREDRAG:

Klær og folk i Vålehuset

Når: ..... 24. november kl. 18.00 og 19.00

Sted: ..... Vålehuset på Slottsfjellsmuseet

Pris: ..... Fri entré

Kategori: ..... Kunnskap / lokalhistorie

Arrangør: ..... Slottsfjellsmuseet i samarbeid med Vestfold Historielag

**Velkommen
til byfest**

Visste du at Slottsfjelltårnet ble innviet i 1888? Bygget ble reist i anledning tusenårsfesten i 1871 og til minne om Tønsbergs lange historie. Selv om tårnet er bygget i historisk stil, har det lite med bygninger som sto på Slottsfjellet i middelalderen å gjøre.

Den store byfesten skal feire Tønsbergs ferd gjennom historien og hele sentrum skal tas i bruk under den store byfesten lørdag 19.juni. Vi har valgt oss ut 6 historiske epoker fra vikingtid, gjennom Middelalder, helt frem til nåtid og Tønsberg om 100 år. Se på kartet for å se hvor du kan gjenopplade fortidens Tønsberg.

Visste du at prinsesse Kristinas psalter, altså salmebok, er bevart? Boken inneholder salmer og bønner. Kristina lot psalteret bli igjen i Tønsberg da hun forlot byen for godt i 1257. Kanskje salmeboka ble gitt i avskjedsgave til en venninne?

Sjøfart og
hvalfangst

Kunst & litteratur

Bondens
marked

Vikingtid

Vikingtid
871

Middelalder
1271

Bondens marked
1871

Kunst & litteratur
1921

Sjøfart & hvalfangst
1921

Mangfold & utvikling
1971

Fremtidens Tønsberg
2121

Visste du at at navnet Tønsberg kommer fra det norrone Túnsgberg? Tún betyr gård eller gjerde og viser til gårdens område. Berg sikter trolig til Slottsfjellet, altså berget, men det er også mulig at berg her skal bety borg.

Fremtidens
Tønsberg

1921

SJØFARTSBYEN TØNSBERG

Tønsberg havn på 1920-tallet med skip i opplag. Foto: Th. Larsen/Slottsfjellsmuseets fotosamling.

En vinterdag i 1864 satte Svend Foyn ut på sin første hvalfangstferd. Reisen gikk til Finnmarkskysten med dampskipet Spes & Fides. Grunnlaget for den moderne hvalfangsten var lagt.

Tekst: Kristian Juel

Svend Foyn var i 1864 midt i 50-årene og hadde allerede i lang tid drevet selfangst nord i landet med stor suksess. Nå var den driftige og nytenkende tønsbergensen klar for nye utfordringer. Pioneren ble, som så mange ganger før, møtt med skepsis, og det kunne først se ut som kritikerne nå skulle få rett.

Ny teknologi

Det har blitt drevet hvalfangst i Norge i uminnelige tider, men helt fram til siste halvdel av 1800-tallet var ikke forutsetningene for å drive større og mer industriell hvalfangst tilstede. Særlig gjennom utviklingen av spissgranatharpunen, som Foyn fikk patent på i 1872, skulle vendepunktet komme. Nå var fangst av stadig større hvaler innen rekkevidde.

Flåten moderniseres

Svend Foyn var ikke alene om den stadig viktigere sjøfartsnæringen i Tønsberg mot slutten av 1800-tallet. I 1875 var Tønsberg-området

samlede flåte på hele 422 skip, og skipene ble stadig større og reiste stadig lengre ut på verdenshavene. Gjennom moderniseringen av flåten, fra seilskuter til dampbåter, ble også Tønsberg-skipene stadig mer konkurransedyktige omkring 1900. Svend Foyn ble uansett både i samtiden og ettertiden hyllet som den største og viktigste av dem alle. Han ble rett og slett en av våre første nasjonale helter, rett forut for Nansen og Amundsen. Men Foyns stil som en moderne kapitalist førte også til mange konflikter. Særlig i Vadsø ble Foyn etter hvert møtt med motstand, og han kjempet tidvis innbitt mot byens kjøpmenn og administrasjon.

Sjømannskoner og sjømannsenker

Sjøfarten var en mannsdominert næring, som alle næringer på 1800- og begynnelsen av 1900-tallet. Det som gjorde sjøfartsnæringen spesiell var at sjømennene i lange tider var borte fra hjemmet. Kvinnene fikk derfor et selvstendig ansvar for husholdet store deler av året. Sjømanns-

1881 Grevskapsbanen, dagens Vestfoldbane, åpnes med Tønsberg stasjon i Nedre Langgate

1884 Tønsberg folkeskole, Slottsfjellskolen, står ferdig

1886 Tønsberg Arbeiderforenings lokale, også kjent som "Arbeider'n", åpnes i Kamme-gaten. Blir byens storstue med foredrag, kultur- og idrettsarrangementer. Bygget brenner ned i 1952

1888 Slottsfjelltårnet står ferdig. Bygget etter innsamlingsaksjon blant byens innbyggere

1894 Tønsberg museum stiftes med utstillinger i Slottsfjelltårnet. Eget museumsbygg på Slottsfjell-platået fra 1899

1899 Aktieselskabet Kaldnæs Patentslip og Mekaniske værksted stiftes

yrket betydde også stor risiko og førte med seg redsel og usikkerhet for dem som ble igjen hjemme. Forfatteren Tilla Valstad, som vokste opp på Lækken i Tønsberg i 1870- og 1880-årene, var glødende opptatt av å formidle et mangfold av sider ved hjembyens sosiale forhold omkring 1900. Hennes romaner gir derfor et unikt innblikk også i kvinnenes situasjon i sjøfartsbyen Tønsberg.

Hvalfangst i Sør-Georgia på 1920-tallet. Foto: Th. Larsen/Slottsfjellsmuseets fotosamling.

Hvalfangsten til Antarktis

Den tradisjonelle handelsfarten var stadig sentral for sjøfartsnæringen i Tønsberg ved inngangen til 1900-tallet. Samtidig skulle hvalfangsten bli en av forutsetningene for den kraftige pionerånden og utviklingen. Da det i 1904 ble innført hvalfangstforbud i Nord-Norge, måtte hvalfangerne i Tønsberg tenke nytt. Byens hvalfangerne reiste nå ut på langvarige oppdrag helt ned til Sørishavet. Etter hvert ble enorme skip med hvalkokerier satt i drift, som skipet Pelagos fra 1930. Her kunne man foredle hvaloljen ombord på skipene framfor å etablere hvalkokerier på land. Hvalfangstindustrien vokste også fram utenfor Tønsberg. Etter hvert var det Sandefjord som skulle få nasjonalt ry som selve hvalfangerbyen, men opprinnelsen til den moderne hvalfangsten, den finner vi altså solid forankret i Tønsberg.

En internasjonal by

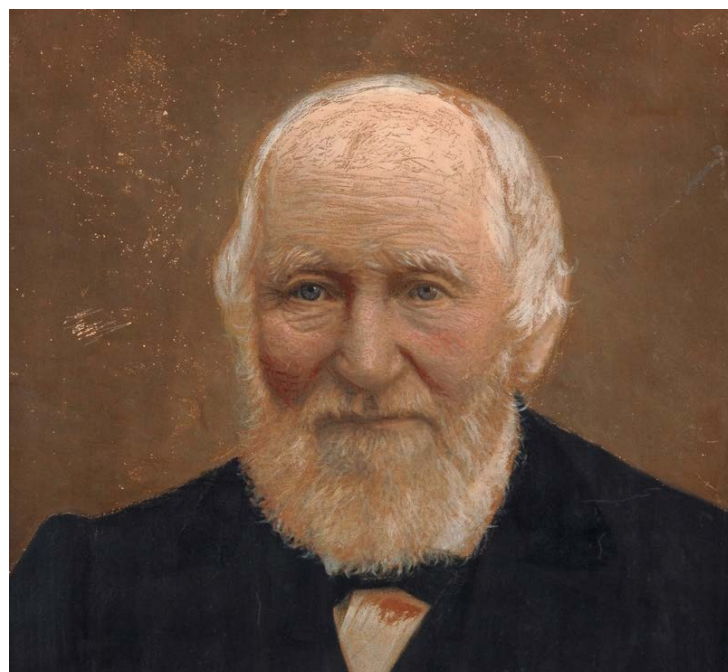
Som sjøfartsby har Tønsberg alltid vært en utadvendt by, preget av mangfoldige forbindelser til fremmede havner. Det krydde av liv på havna, på verftene og skipsbyggeriene. Mange tok med seg inspirasjon, talemåter og suvenirer fra det store utland. Sjøfarten opptok hele byens befolkning med stort engasjement, og den var for veldig mange avgjørende, både sosialt og økonomisk. Første verdenskrig, fra 1914 til 1918, satt en midlertidig stopper for utviklingen og kraftige økonomiske svingninger på 1920-tallet ble også utfordrende. Likevel opplevde sjøfartsnæringen i Tønsberg en betydelig vekst. Omkring 1930 var Tønsbergs hvalfangstflåte på sitt største.

Hvalfangst på 1800-tallet, freskemaleri i Slottsfjellsmuseet. Foto: Slottsfjellsmuseets fotosamling.

Svend Foyn i dag

Det er mange minner etter Svend Foyn i Tønsberg i dag. Både han og kona Lena Foyn var tydelige velgjørere i byen, og knapt noen har satt tydeligere spor etter seg i bylandskapet enn dem. Foyngården, Svend Foyns fødested i Nedre Langgate, Svend Foyns arbeiderboliger ved Gunnarsbø, Svend og Lena Foyns Minde, hvalhallen på Slottsfjellsmuseet og Svend Foyns Bedehus i Øvre Langgate er håndfaste eksempler. I 1915 ble en mektig statue av Svend Foyn avduket ved Tønsberg kirke, dagens domkirke – en gave fra byens borgere. Her står Svend Foyn ennå og skuer ut over havna og mot fjorden, som var hans hjemmebane. Som en solid sjømann med skipskikkerten under armen nærmest personifiserer han her Tønsbergs sjøfartseventyr.

Portrett av Svend Foyn. Foto: Slottsfjellsmuseets fotosamling.

1899 Elektrisk gatebelysning i Tønsberg, også noen hjem får elektrisitet

1901 Eidsfossbanen mellom Tønsberg og Eidsfoss ved Eikeren åpnes. Legges ned i 1938

1901 Kvinner får begrenset kommunal stemmerett. De tre første kvinnene velges inn i Tønsberg bystyre

1904 Osebergskipet graves fram ved Slagen kirke. Stilles ut på Viking-skipshuset på Bygdøy fra 1926

1907 De første faste kinoene åpner i Tønsberg. Fra 1918 kommunal kinodrift. Fra 1933 er kommunal kino i Grand Hotells gård i Møllegaten byens eneste kino

1909 Byens første offentlige bibliotek åpner i Øvre Langgate. Tønsberg Arbeiderforenings boksamling gis i gave til biblioteket

SKOLESLUTT, STONES, BJØRNEBOE OG BYJUBILEUM

Vi hadde telt dagene. Endelig, etter 12 lange år med skolegang – skulle livet begynne. Vi hadde store forventninger til det som lå foran oss. Det var ikke plass til så mange andre tanker enn om oss selv og vårt liv.

Tekst: Astrid Bjønnes

Så var det dette med 1100 år. Det svirret rundt oss, og hadde gjort det lenge. Det ble produsert krus og tallerkener, sukkerkopper og skjæer med «Tønsberg 1100 år». Hva angikk det oss unge? Duppedittene var uinteressante for andre enn samlere. Foreldrene våre kunne nok kjøpe inn og sette i skapet. For oss på min alder dreide det seg mest om andre ting. Det var protestviser og opprør, Rolling Stones og de nye retningene i kunsten og litteraturen som Jan Erik Vold og Jens Bjørneboe. Vi skulle skape noe nytt, ikke hvile på gamle sannheter. Allikevel kunne vi ikke unngå å få med oss at vi faktisk var russ det året byen vår fylte 1100 år og stadfestet sin posisjon som Norges eldste by. Vi gikk gjennom byen der gatene var fylt opp av nysgjerrige. Det var ennå en begivenhet med russetog. Etter 17. mai var det russereise. De fleste reiste til København, men vi var to som dro

på sykkeltur til Tyskland. Målet var Bonn og Beethovens fødeby.

Jubileumsbyen

Tilbake i Tønsberg var byen preget av jubileet. Det var dette året vi ble kjent med historien til Kristina av Tunsberg. Hun var gjennomgangsfigur for 1100-årsjubileet og var plutselig overalt, i form av plakater, logoer og statuer. Våre mest kjente kunstnere fikk i oppdrag å lage sin versjon av prinsessens tragiske historie. Hans Gerhard Sørensen laget plakaten til byen og Brit Sørensen laget statuen som står på vei opp til Slottsfjellet. Jeg vet ikke hvor mange ganger jeg har fortalt historien om henne for gjester fra Russland, Armenia, Latvia, Ungarn, Tsjekkia og Slovenia og noen fra nabobyene. At statuen er blitt til statuetten som årlig deles ut til årets idrettsutøver av Tønsbergs Blad, er bare en av ringvirkningene etter jubileet.

Russ Astrid Bjønnes utenfor hjemmet sitt i 1971.
Foto: Astrid Bjønnes privat

1913 Nytt elektrisitetselskap stiftes. Stadig flere hjem får nå elektrisk belysning

1915 Tønsberg jernbanestasjon flyttes fra Nedre Langgate til dagens plassering på Knapløkka

1921 Tønsberg sjømannsskole reises på Haugar (dagens Haugar Vestfold Kunstmuseum)

1923 Hoppbakken Bjellandbakken åpnes – Vestfolds største hoppbakke. NM arrangeres i 1937. Hoppbakken rives i 1964

1924 Skjøytearenaen Tønsberg stadion åpnes i dagens messeområde. Siden starten har det blitt arrangert flere Norgesmesterskap på arenaen. Kunstisbane fra 1996. Skiftet i 2015 navn til Maier Arena Tønsberg

1929 Gunnarsbø-villaen gis i gave til Tønsberg kommune fra Wilhelmsen-familien. Benyttes som rådhus fra 1930 til 1988

Samling av russ på Slottsfjellet 1971. Foto: Astrid Bjønnes privat

Sammen med Kristina-foreningen og Kristina-skipet, som ligger ved brygga, blir vi stadig minnet om denne prinsessen som nå også har fått sin egen plass i byen.

Prinsesse Kristina

Kåre Holt fikk æren av å skrive skuespillet om Kristina av Tunsberg. Tallak ble tatt i bruk som teaterscene, og selveste Lise Fjeldstad kom til byen for å spille Kristina. Vi kunne ikke la det gå upåaktet hen. Selv var jeg lite opptatt av lokalhistorie. Mitt blikk var festet langt ut i horisonten til fjerne og spennende land slik det ofte er med unge. Det var derfor ikke mye av alt dette jeg fikk med meg, men historien om Kristina gjorde inntrykk. Særlig

det at hun ble giftet bort angivelig mot sin vilje og dermed døde av hjemlengsel. Det satte seg fast. Det var også stas med et stort historisk skuespill som ble lagt merke til i resten av landet.

Bjørn Farmann

Jeg husker at jeg gjerne fulgte med på de nye kunstuttrykkene, var ofte på høstutstillingen i Oslo med familien og diskuterte heftig etterpå hva vi hadde sett. Det var i så måte en begivenhet da vi fikk et nytt ruvende monument på det nye Farmannstorvet. Det var Aase Texmon Rygh som vant konkurransen som ble utlyst i 1969. To år etter, til jubileumsåret sto skulpturen ferdig. Vi ville

Jubileumspakat

Jubileumsfrimerke

jo vise at vi hadde litt greie på kunst og tok på oss en bedrevitermine for å granske skulpturen. Hva var dette? Bjørn Farmann? Det så først ut som en litt vridd kloss. Jeg gikk rundt for å se den fra forskjellige vinkler. Så plutselig så jeg det - baugen på et skip! Det ble nesten som en åpenbaring! Mitt unge, utrente øye hadde oppdaget noe! Jeg var stolt og ikke så lite fornøyd med meg selv da. Siden har Texmon Ryghs skulptur talt til meg på en helt spesiell måte. Utfarten fra Vestfold til verden ligger som et symbol her på Farmannstorvet. Det oppdaget jeg som 19-åring i jubileumsåret 1971, da jeg var mest opptatt av meg selv og det nye livet som lå foran meg.

1937 Tønsberg gressbane åpnes ved dagens messeområde. Ny fotballstadion på samme sted åpnes i 2003

1939 Vestfold Fylkesmuseum stiftes og erstatter Tønsberg museum. Friluftsmuseum på Tallak etableres

1940 De første tyske soldatene ankommer Tønsberg 13. april. Byen besettes formelt av den tyske okkupasjonsmakten dagen etter

1942 Berg interneringsleir utenfor Tønsberg opprettes som norskadministrert konsentrasjonsleir

1945 Oljeraffineriet på Vallø bombes av britiske bombefly sent om kvelden den 25. april - få dager før den tyske kapitulasjonen. 53 sivile mister livet

1945 Tyskerne kapitulerer den 8. mai, etter fem års okkupasjon. Jubelscener i gatene i Tønsberg

FREMTIDENS TØNSBERG

HVOR ER VI PÅ VEI?

Hvor er byen vår om hundre år og hvem er vi? Vi utfordret et knippe engasjerte Tønsbergensere til å si litt om forholdet til byen og se inn i krystallkulen. Hva er Tønsberg for deg? Hvor er Tønsberg om hundre år? Hvilke verdier ønsker du skal styre utviklingen?

Tekst: Terje Floberg

Thorleif Bugge, redaktør i det lokalhistoriske tidsskriftet Berget

Jeg vokste opp i byen, tett på brygga. Tilknytningen er familær, tippoldefar bygde et par av sjøbodene. Tønsberg er en bortimot optimal småby med sine sterke og svake sider. Det var en klassedelt by da jeg vokste opp, og er det litt ennå. En av de store kvalitetene med en småby er at jeg gikk på skole med skipsreder-sønner og barn fra vaskekone-familier. Du kan møte alle typer mennesker i Tønsberg, det kan du ikke i Oslo.

Det dystre scenariet er at man forsterker og ganger opp utviklingen som vi ser på Kaldnes nå. Materialstrukturer er tunge å bryte ned. Det er ikke tilrettelagt for menneskers liv mellom husene. Det er vanskelig å få et godt bomiljø med så lite sosiale rom. Liv, lys og luft er viktig for at mennesker skal trives i et land som Norge.

Jeg har troen på at byen har et stort potensial. I 2121 er reiseavstanden til Oslo en halvtime. Tønsberg har en gyllen beliggenhet og masse potensial hvis man tør å satse på det gode livet.

Jeg håper at vi kan tørre å tro på at andre mennesker er viktig for en selv. Tilrettelegge for opplevelser og nærhet. Satse på at mennesket er et sosialt vesen der møter med andre er viktig for de aller fleste, i hvert fall de som bor og ferdes i en by.

Dilan Rasol, student

Tønsberg er jo hjembyen min, men jeg syns den endrer seg mye. Den føles tommere og mer øde, men det kan jo bare være koronaen. Ting blir borte. Det er flere av de tinga som jeg så på som Tønsberg, som er borte nå. Det føles mer som en vanlig by. Det er noen bygg som jeg forbinder med Tønsberg som er byens identitet for meg; biblioteket, togstasjonen, de gamle husene i Nordbyen, den retro-følelsen.

Jeg tror byen kommer til å endre seg drastisk. Nye ting blir bygd og det gamle blir revet. Jeg håper vi ikke ødelegger byen bare for å tjene penger, parkeringsplasser mot kule gamle bygg.

Jeg håper at de tingene som har vært et stempel for Tønsberg blir ivare tatt. De små tingene som gjør byen unik. Gunnarsbøparken kan de ikke ta. Det er et av de få stedene man kan være. Den må bli ettersom det ikke er noen andre egentlige parker i byen.

Charlotte Svensen, omdømme- og kommunikasjonssjef i byutviklingselskapet Tønsberglivet

Tønsberg for meg er som en trygg bestefar som kan fortelle meg masse historier og hvor jeg føler meg trygg, et ekte sted. Historien gir også byen

1946 Tønsberg bibliotek flytter til Villa Møllebakken

1948 Tønsberg blir bispesete for Tønsberg bispedømme

1957 Ny kanalbro mellom Tønsberg og Nøtterøy står ferdig

1959 Brann i Tønsberg sentrum mellom Torvet og brygga. Store materielle ødeleggelser

1967 Tønsberg svømmehall åpner. Utvidet med nedre basseng i 1978

1968 Den første Tønsberg-messen arrangeres i messeområdet med utstillinger, tivoli og underholdning, og i alt 100 000 besøkende

<< På oppdrag fra Tønsberg kommune har Spir Arkitekter AS gitt sitt forslag til utvikling av Lindahlplan i Tønsberg, også kjent som Vikingodden. Det er ikke gitt at dette blir den endelige utformingen av plassen. Illustrasjon: Spir Arkitekter AS.

en sjarm uten at jeg helt klarer å sette fingeren på hva det handler om. Jeg føler også at Tønsberg er en raus by, et sted med rom for mange. Det er en liten storby, den har størrelsen, men uten de skumle sidene.

Om hundre år så tror jeg det er en ganske mye større by fordi den har noe unikt ved seg, og det handler om tid. Det er et sted hvor man har tid til å leve, en by man kan bo og jobbe i, og som folk har lyst til å besøke. Jeg håper vi har tatt vare på noe av byens sjarm, en kombinasjon av en fremoverlent og næringslivsvennlig by, samtidig som vi tar vare på historien, det unike. Nye tanker som respekterer arven.

Behovene i samfunnet bør styre utviklingen samtidig som vi ivaretar byens sjel. Vi skal ta vare på folkene som bor her og være rause, enda mer rause. Vi skal ikke bare være Norges eldste by, men også Norges beste by.

Pål Egeland, administrerende direktør i eiendomsutviklingselskapet Folksom

Tønsberg er hjemsted, der jeg handler og bor, spiller fotball og går på byen. Det har alltid vært det. Jeg har bodd både i byen og rett utenfor, og når jeg kommer tilbake og ser Slottsfjelltårnet så er jeg hjemme igjen. Det er en by med store kontraster, en krysning av St.Tropez og den trygge, gode landlige småbyen.

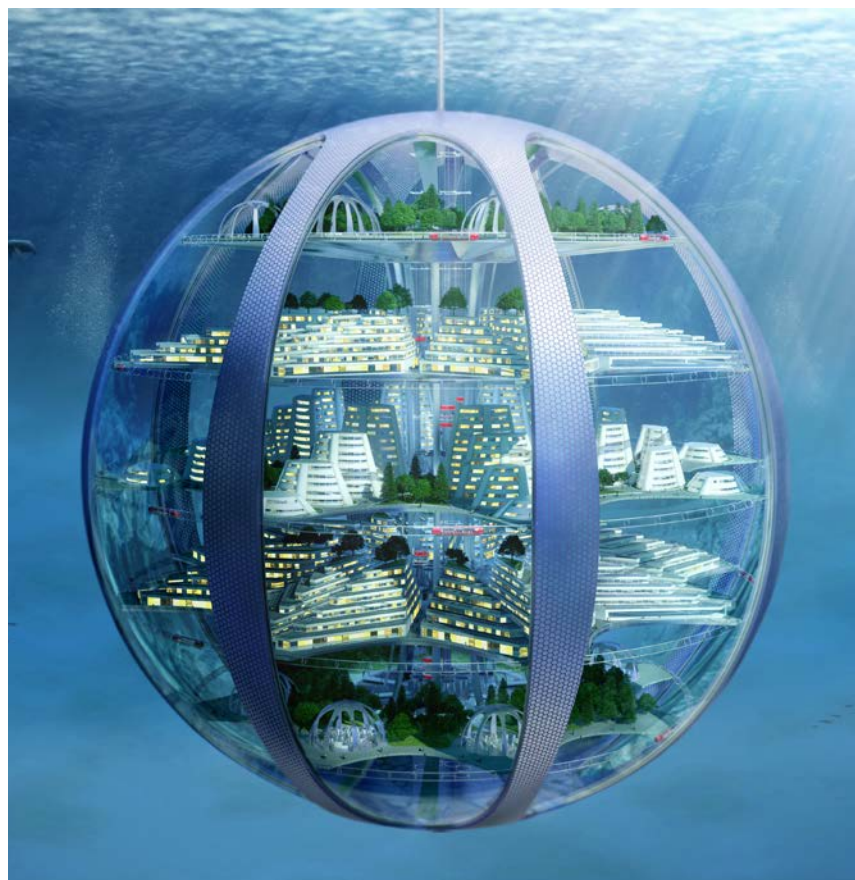
Om hundre år tror jeg Tønsberg fortsatt har den samme rollen i regionen. Den er nok større, mer moderne og enda tettere knyttet til Oslo, men Slottsfjellet ruver fortsatt i terrenget. Byen vil nok strekke seg fra Korten til Kilen og til Stensarmen, områder som også vil være mer åpne mot vannet. Teknologit utvikling vil ha endret hverdagen til folk, men Tønsbergs forhold til omverdenen vil ikke ha endret seg mye, den er fortsatt regionshovedstad og holder stand som den attraktive småbyen ved fjorden.

Det viktigste vi gjør er å bygge by for de som bor og lever her. Sørge for at vi er en by med puls, hvor det bor mange folk og hvor mange bruker byen. Tønsberg sentrum skal være kompakt, vi må tørre å fortette sentrum og vi må hegne om kanalen fordi den er ekstremt viktig. Byen må utvikles for Tønsbergenserne, sånn som vi vil ha det.

Anne Rygh Pedersen, ordfører i Tønsberg kommune

Jeg har blitt veldig glad i Tønsberg. Det er en veldig gammel by som har omstilt seg til nye tider. Den er ikke så stor, men har allikevel storbykvaliteter og et kompakt sentrum som gjør den veldig trivelig.

Jeg håper vi klarer å bevare mye av det gamle, og videreutvikler et levende sentrum hvor folk trives og hvor særpreget er bevart. Vi kommer til å vokse. Vi har store transformasjonsområder som er veldig sentrumsnære og byr på spennende muligheter som Steensarmen og tanken om kanalen som byrom.

Er det noe slikt vi kan forvente om 100 år?

Vi er nødt til å være nytenkende og bærekraftig. Vi må satse mer på barn og unge, når barna ler så har mamma og pappa det bra. Vi må ha innovativ og bærekraftig næringsutvikling, miljøet må være en del av det. Så må vi støtte opp under et rikt kulturliv, vi må ha noe å leve av og noe å leve for.

Tirill Engelstad, daglig leder i Stiftelsen Papirhuset Teater

Tønsberg er verdens navle, og dette sier jeg etter å ha bodd mange forskjellige steder. Det er på ingen måte et perfekt sted, men magefølelsen sier meg at det er her det skjer. Jeg ser for meg Tønsberg som en levende by for alle. Hvis du regner med alle oslofolkene som legger til på sommeren så er den jo levende, men det er ikke det som teller, det er helårsaktiviteten som betyr noe. Det er i dag for mye på tross av og ikke på grunn av.

Tønsberg om hundre år er en by som er bevisst sitt eget lokale kulturliv og nærer det, som har skjønnet den reelle verdien av kulturen som samfunnsbærer.

Vi må bygge byen på medmenneskelighet, varme og åpenhet for andre. Vi må være nysgjerrige og stolte av vårt eget kulturliv, oppmerksomme på det som rører seg av stort og smått. Tenke helhetlig med tanke på byrom, at det er nok grønt, arkitektonisk integritet, ikke første og billigste. Byen må være noe man kan være stolt av, dette gjorde vi, jeg er fra Tønsberg.

1971 Tønsberg feirer 1100-årsjubileum. Et høydepunkt er Kåre Holts Kristina av Tønsberg som framføres på Tallak ved Slottsfjellet

1971 Kjøpesenteret Kremmerhuset åpner ved Høytorvet, dagens Farmannstorvet. I 1989 utvides kjøpesenteret og får navnet Farmandstredet

1976 Brann i Tønsberg sentrum. I kvartalet mellom Tollbodgaten, Grev Wedels gate og Farmannsveien blir ni større bygninger samt uthus totalskadet

1987 Tønsberg middelalderfestival arrangeres for første gang, av Stella Polaris. Norges eldste middelalderfestival

1988 Tønsberg slås sammen med Sem kommune

1992 Byens bibliotek flytter til nybygg over ruiner av premonstratenser-klosteret

#MINSAGABY #FOTOKONKURRANSE

Vinnerbildet av fotokonkurransen er tatt av Gunnhild Åstrøm.

I november lanserte vi en fotokonkurransen for å se Tønsberg med nye ferske øyne, og for å se hvordan byen ser ut fra fotografens ståsted. Det resulterte i over hundre bidrag og ni vinnerbilder ble løftet frem av juryen.

Juryen bestod av: Thorleif Bugge (redaktør, Berget, og redaksjonsmedlem KULT), Dag Omland (styremedlem, Tønsberg kameraklubb), Synnøve Viksand Johnson (Tønsberg kommune) og Terje Floberg (Tønsberg kommune).

Vinnerbildet ble løftet frem som et kreativt blick på Tønsberg, og en nyskapende vinkel juryen ikke ofte ser i bilder fra byen. Det er spennende bruk av skyggelys som forsterker menneskemøtet i bildet, og som åpner for mange historier. Et teknisk godt og spennende bilde. Vi gratulerer Gunnhild Åstrøm med et flott fotografi fra trappen opp til slottsfjellet.

Foto: Erik Tandberg

Foto: Vibeke Kranstad

Foto: Philip Cato Angeles

Foto: Oddvar Holand

Foto: Tine Raisbæk

Foto: Martin Olsen

Foto: Martin Olsen

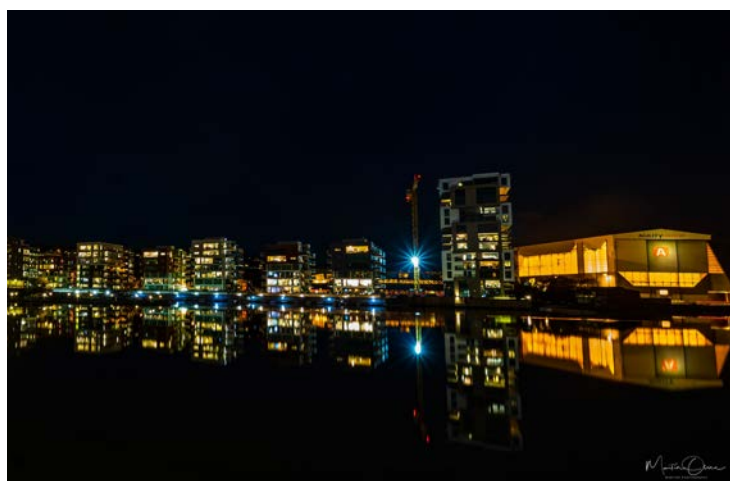

Foto: Martin Olsen

Foto: Martin Olsen

NORSK BORGSENTER

Foto: Slottsfjellsmuseet

I Tønsberg skal vi bygge opp et nasjonalt kompetansesenter for forskning og formidling av borganlegg i Norge.

Tekst: Cecilia Gustavsen, konservator og prosjektleder ved Slottsfjellsmuseet

Etter planen skal Norsk Borgsenter formelt åpnes som en del av Tønsbergs store byjubileum i 2021, med en storslått utstilling om Tunsberghus festning og de som regjerte der fra Sverres beleiring (1201-1202) til borgen ble stormet og brent i 1503.

Hvorfor Tønsberg?

Hvorfor etableres borgsenteret nettopp i Tønsberg? Svaret er enkelt: Tønsberg huser restene etter stolte Tunsberghus festning – Norges og en av Nordens største middelalderborger. Hvis ringmuren rundt berget var komplett, måler den hele 800 meter. Slottsfjellsmuseet, som tar mål av seg til å bli et av landets ledende middelaldermuseer, har grepet fatt i dette og argumentert for opprettelse av senteret. Dette har gitt gjenklang hos Kulturdepartementet.

Forskning

Selv om det er gjort en del forskning på norske borganlegg, er det fortsatt svært mye ugjort. Etter Gerhard Fischers befatning med kongeborgene på 1920- og 30- tallet, er det ikke mange som har beskjeftiget seg med oppgaven. De som jobber

med borgforskning i Norge, har ikke et felles forum, en årlig konferanse eller et eget senter hvor borgforskning står i fokus. Borgforskning er et viktig satsningsområde i flere europeiske land, og det bør det også være i Norge!

Norske middelalderborger

I løpet av middelalderen ble det bygget en rekke forsvarsanlegg i Norge. Men av de store riksborgene teller vi kun fire: Tunsberghus festning, Akershus festning, Håkonshallen i Bergen og Båhus festning i Bohuslän – som da var norsk. Riksborgene fungerte som bopeler, forsvarsanlegg og statussymboler for de norske kongene. Det fantes ikke én enkelt hovedstad i Norge i middelalderen, men hovedstaden var den byen der kongen til enhver tid befant seg. Kongene reiste rundt og satt i perioder i Bergen, Trondheim, Oslo, Båhus og Tønsberg. Dette var middelalderens viktigste byer. De var strategisk plasserte og hadde fungert som handelssentre allerede fra jernalderen. Gjennom borgene i disse byene, kunne kongen forsikre seg ved fiendtlige angrep. Han kunne bo her med hele sitt følge, og holde storslåtte gjestebud. Ikke minst

kunne han demonstrere sin makt gjennom sine prangende byggverk i kostbare materialer både overfor bybefolkningen, men også for besøkende og andre mektige konger. Og det er nettopp riksborgene, i tillegg til Sverresborg i Trondheim, som i første omgang skal være gjenstand for forskning og formidling gjennom Norsk Borgsenter. Dette innebærer også at borgsenteret skal være utadrettet og samhandlende med nasjonale og internasjonale museer, universiteter og andre forskningsinstitusjoner. Målet er at Slottsfjellsmuseet med Norsk Borgsenter skal bli en attraksjon av lokal, nasjonal og internasjonal karakter med variert og spennende formidling.

Formidling

Slottsfjellsmuseet og Vestfoldmuseene står overfor en stor og krevende oppgave når det gjelder å etablere og drifte Norsk Borgsenter. Mange personer skal involveres, planer skal skrives og midler skal søkes om.

Våre viktige og storslagne middelalderborger fortjener å bli løftet frem. De fortjener å bli børstet støv av og komme til heder og verdighet igjen. Forskingen kan bidra til å vise oss skjulte detaljer og arkitektoniske perler. Den kan vise oss omriss av menneskene som levde og virket der – hva de gjorde, hva de spiste, hvordan de tenkte, og kanskje hva de drømte om.

Tønsbergs historie i fire ting

I byens storstue for historiefremføring, Slottsfjellsmuseet, finnes et vell av kulturhistoriske gjenstander enten på utstilling eller i museets samling. Gjennom alle disse kommer vi nærmere fortidens vestfoldinger og tønsbergensere, og vi kan forstå mer.

*Tekst: Haakon Livland og Cecilia Gustavsen, konservatorer ved Slottsfjellsmuseet
Foto: Slottsfjellsmuseet*

Peterskirkens vestportal

Peterskirken lå i den nordøstre delen av middelalderbyen Tønsberg, og var en enkel steinkirke. Kirken er første gang nevnt i 1298. Den kan ha erstattet en trekirke på samme sted. Flere graver er registrert under og ved Peterskirken under kirkens murverk, datert til 1000-tallet. Kirkegården er kanskje byens eldste. Gravene fra Peterskirken er også det eldste håndfaste beviset for Tønsbergs alder. Som en av tre kirker i byen, hadde Peterskirken landsogn sørøstover på Nes og Husvik. Senest rundt 1450 var Mariakirken og Peterskirken ett sognekall, og Peterskirkens eget prestebol mistet da sin funksjon som bosted for prest. En kirkeverge er oppnevnt først sent på 1400-tallet. Kirkegården ble nevnt så sent som i 1655, men da var den antakeligvis ikke i bruk lenger. En liten del av kirken var fortsatt synlig i grunnmuren til en hestemølle i 1750, men kirken er ikke synlig i dag. Restene av kirken ligger under bakken ved Rabegården i Øvre Langgate. Kirkens vestportal ble imidlertid montert på Slottsfjellsmuseet, og kan ses i middelalderutstillingen «Lux». Kirken brant i den store bybrannen i 1536, og er ikke nevnt i kilder etter dette.

Relikviekors

Det forgylte korset, også kalt «Tønsbergkorset», ble funnet under arbeider i Storgaten på 1800-tallet i nærheten av Mariakirken og kan dateres til 1100-tallet. Det er et patriarkkors og forbindes med oldkirkens fem hovedsteder: Alexandria, Roma, Konstantinopel, Antiokia i Syria og Jerusalem. Korset har vakre filigranarbeider og er prydet med ametyster. I midten av korset finnes en tresplint som skal være en flis av korset Jesus døde på. Dette kan være et av de første relikviene som kom til Tønsberg, og kan være brakt med fra Jerusalem av en våre tidligste korsfarere, kanskje Sigurd Jorsalfare?

1995 Haugar Vestfold Kunstmuseum åpner i den tidligere sjømannsskolen på Haugar

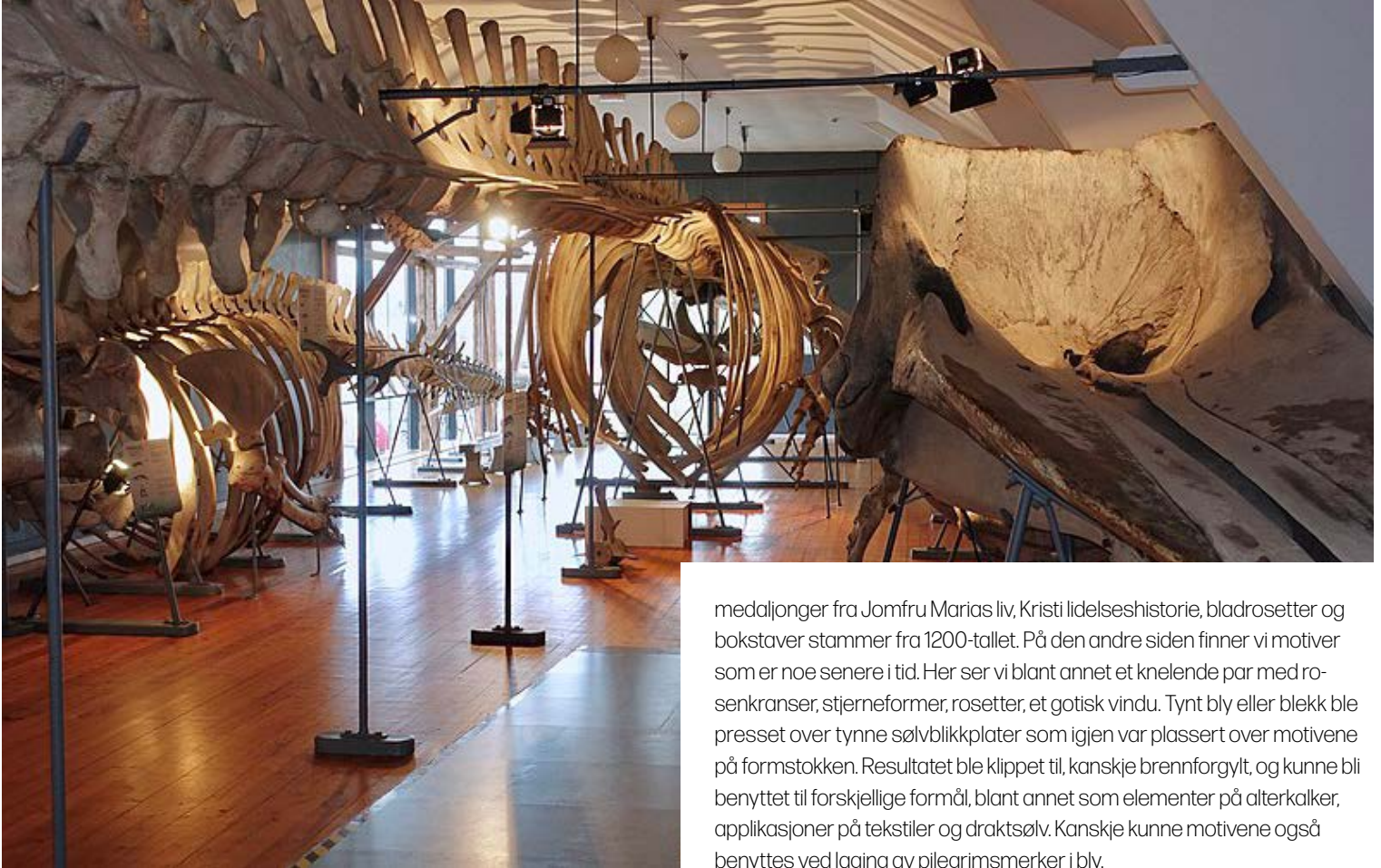
2002 Oseberg kulturhus åpner

2003 Slottsfjellfestivalen, i ny utgave, arrangeres i Tønsberg for første gang. Blir raskt en av Norges mest populære festivaler innen pop og rock

2005 Gangbroen over kanalen åpnes

2009 Vestfold Fylkesmuseum skifter navn til Slottsfjellsmuseet

2012 Støperiet Scene åpner i Kaldnes mekaniske verksteds tidligere lokaler

medaljonger fra Jomfru Marias liv, Kristi lidelseshistorie, bladrossetter og bokstaver stammer fra 1200-tallet. På den andre siden finner vi motiver som er noe senere i tid. Her ser vi blant annet et knelende par med rosenkranser, stjerneformer, rosetter, et gotisk vindu. Tynt bly eller blekk ble presset over tynne sølvblikklplater som igjen var plassert over motivene på formstokken. Resultatet ble klippet til, kanskje brennforgylt, og kunne bli benyttet til forskjellige formål, blant annet som elementer på alterkalker, applikasjoner på tekstiler og draktsølv. Kanskje kunne motivene også benyttes ved lagging av pilegrimsmerker i bly.

Gullsmedens formstokk

En av Slottsfjellsmuseet mest berømte gjenstander, også internasjonalt, er «formstokken» fra høygotisk tid i Tønsberg. Den ble funnet ganske tilfeldig i Storgaten på slutten av 1800-tallet, ikke så langt fra en bygård

som er nevnt flere ganger i brev fra middelalderen, nemlig «Gullsmedgården». Den hadde i middelalderen benevnelsen «Gullslagarhusin» eller «Gullsmidgārdr» og besto av verksteder og boder. Funn fra denne tid har ikke stempler, men fra 1384 ble det besluttet at mesterens eget merke skulle settes på gjenstanden. I 1540 ble det foreskrevet at bymerket skulle inkluderes i stempelingen. Skriv fra 1500-årenes Tønsberg nevner blandt annet «Christoffer Gullsmed» og «Peder Gullsmed.» Formstokken i bronse har to sider, den eldste som viser

Blåhvalskjelettet på Slottsfjellsmuseet

På Slottsfjellsmuseet finnes utstilt verdens største skjelett av en nålevende dyreart, nemlig blåhvalskjelettet som er nærmere 28 meter langt. Vi må tilbake til Tønsbergs Museum, som ble etablert i 1896, når vi skal ta for oss dette hvalskjelettet som «alle» fra Tønsberg har sett utstilt. Museet var et altomfattende museum som samlet på gjenstander fra by og land i Vestfold og fra resten av verden. Sjøfolk ble bedt om å ta med seg «kuriositeter» fra utlandet, og museet fikk etter hvert en stor samling. Svend Foyen skjønnte nok at det gjaldt å profilere hvalfangsten i Tønsberg på en interessant og morsom måte. Før han døde i 1894 ordnet han det derfor slik at familien og enken Lena skulle skaffe tilveie et finnhvalskjelett til Tønsberg museum. Det skjedde allerede i 1896 da museet åpnet. Pleiesønnen Marcus Bull ville ikke være dårligere, så i 1900 ble det fra hvalbåten «Gimle» skutt en gigantisk hval ved Island. Skjelettet av hvalen ble etter hvert fraktet til Tønsberg sammen med hvalolje og barder, og fraktet opp med vogner til Tønsbergs Arktiske Museum som befant seg oppe ved Slottsfjellet. Her ble skjelettet utstilt fram til midten av 1950-årene da det ble flyttet til Vestfold Fylkesmuseums nye utstillingsbygning ved Farmannsveien. Skjelettet står i dag, 120 år etterpå, fremdeles på samme plassen til glede for både barn og voksne.

Oversiktsbilde av Tønsberg by og Brygga

BRYGGA

– et samlingspunkt gjennom historien

For mange av de som bor i Tønsberg-regionen, og for mange besøkende hører det sommeren til med bryggesleng bortover Tønsberg Brygge. Nyte synet av båtene som ligger til kai, et deilig måltid på en av restaurantene eller en minnerik konsert i en koselig bakhage.

*Tekst: Charlotte Svensen, omdømme- og kommunikasjonssjef i Tønsberglivet
Foto: Tønsberglivet*

Faktisk har Tønsberg Brygge fått så stor betydning at når Tønsberglivet gjorde sin omdømmemåling ble Brygga rangert som det flest mener er Tønsbergs største attraksjonskraft. Kanskje er det nettopp fordi den forteller så mye om byens identitet? Den minner oss på byen som kystby, historien om vikingene, hansabyen og kombinerer det med moderne arrangementer og uteliv.

Hit kommer båtene sjøveien inn til byen vår, slik de har gjort i over tusen år, da blant annet Kong Bjørn Farnmann kom med sine handelsskip sjøveien inn til Tønsberg, og siden har havnen vært byens livsnerve. Historien til Brygga er lang og omfattende. Gjennom lange tider har dette vært plassen der kjøpmenn møttes, og der nyheter fra verden ble formidlet, dit man tro for å bli kjent med mennesker og bli sett. Brygga har fungert som et kontaktsted, og det kan man i høyeste grad si at det gjør den dag i dag.

Heldigvis var det gode krefter i byen som på 70-tallet kjempet for å bevare og utvikle bryggeområdet som stod i fare for å bli revet. Sjøbodamfiet ble arena for sommerforestillingene

til Sjøbodteateret og andre fra 80-tallet. På starten av 90-tallet kom den første bryggerrestauranten slik vi kjenner det i dag med front mot Byfjorden, Havariet. I dag kan vi på mange måter si at Brygga er byens utstillingsvindu til veldig mange av de som besøker Tønsberg.

Ut på livet

Tar vi en tur langs Brygga i dag har den mye å by på, og selv om det er mest liv i de lyse månedene er det aktivitet hele året. I den ene enden kjenner vi lukta av tjære på Vikingodden der dyktige ildsjeler fra Oseberg vikingarv bygger kopier av vikingskip, og på ulike måter tar oss tilbake i historien. Stolt ligger kopien av Osebergskipet, Saga Oseberg, utenfor Vikingodden og vitner om byens lange historie. Dette miljøet vekker interesse langt utenfor våre landegrenser.

Tre av byens hoteller ligger langs bryggeområdet, og huser turister og konferansegjester. De er også arena for de tradisjonsrike showene. Bryggerrestaurantene ligger som perler på en snor bortover i sjøbodene. Her skapes mange gode møter over et godt måltid, eller med dans og moro ut i de sene nattetimer gjennom hele året. Størstedelen av restaurant og utelivet i Tønsberg ligger i dag langs Brygga.

I Svend Foyns bakgård er det skapt en magisk arena for musikk og underholdning. Foynhagene har etablert seg som en av landets hyggeligste konsertarenaer, og flere av landets mest kjente artister har trillet sine toner ut til sommerglade folk i hagen mellom de gamle trærne og husveggene.

Sommerlykke på Brygga i Tønsberg

Foynhagen er et populært møtested på sommeren

Båtene ligger til kai langs hele Brygga bortover, og i enden finnes et litt større bryggeanlegg som gjør plass til mange besøkende. Gjestehavnen i Tønsberg er populær, 7500 båter lå minst en natt på Brygga i annerledesåret 2020. Båtene skaper en fantastisk ramme for de som bare vil bedrive bryggesleng, eller «se på livet». Dampskipet DS Kysten er blitt en fast del av Brygga, og fra 2019 var det igjen liv i det gamle skipet. Kysten tar deg med på herlige turer i skjærgården vår gjennom sommeren.

Arena for store arrangement

Bryggeområdet skaper også en kompakt og flott ramme for ulike byarrangement. Den tradisjonsrike Færderseilasen har de senere årene hatt Tønsberg som målby, og det har blitt feiret med en stor byfest med 400 seilbåter til kai. Tønsberg Båtrace og Tønsberg Vikingfestival samler også tusenvis til bryggeområdet til spennende opplevelser.

Kanalen som byrom

Området rundt kanalen har utviklet seg mye i senere tid. Mange leiligheter er etablert på Kaldnessiden, og det er spennende områder som skal utvikles i tiden som ligger fremfor oss. Tønsberg kommune vil gjennom prosjektet «Kanalen som byrom» videreutvikle hele området, og på den måten sørge for at Brygga sin funksjon som møteplass og rekreasjonsområde videreutvikles i fremtiden.

Brygga er å regne med som en plass der mennesker møter mennesker – slik det har vært i hundrevis av år.

IDRETTSELTER FRA TØNSBERG

Tønsberg er en idrettsby med en lang og stolt historie. De første idrettsforeningene som ble stiftet, og som fortsatt er aktive, var Tønsberg Skytterlag i 1860 og Tønsberg Turnforening i 1864. Byen har også mange idrettsarenaer som har spilt en avgjørende rolle i utviklingen av idrettsbyen. Ikke minst har byen fostret opp flere internasjonale idrettsstjerner.

Tekst: Maren Edland

Fred Anton Maier (1938-2015)

Skøyteløperen Fred Anton Maier fra Tønsberg Turnforening var en av verdens fremste skøyteløpere på 1960-tallet og ble olympisk mester på 5000 meter i 1968 i Grenoble. Samme år tok han også gull i VM og EM. I 2015 ble han kåret til Vestfold's fremste idrettsutøver gjennom tidene av Tønsbergs Blad. I 2008 ble en statue av Maier avduket ved Tønsberg Stadion, som i 2015 ble omdøpt til Maier Arena for å hedre skjøytelegenden.

Jon Grunde Vegard (født 1957)

Stuperen Jon Grunde Vegard fra Stupeklubben Spinn er den mestvinnende stuperen i Norge med hele 68 NM-titler mellom 1972 og 1996. Han deltok også i OL i Los Angeles i 1984. Også Jon Grunde Vegards far og trener, Grunde Vegard, var i norgeseliten i stuping og har spilt en uvurderlig rolle i utvikling av stupesporten både nasjonalt og i ikke minst i Tønsberg.

Linda Cerup-Simonsen (født 1969)

Seileren Linda Cerup-Simonsen fra Tønsberg Seilforening ble olympisk mester i Barcelona i 1992, og dermed den første norske kvinnen som vant individuelt gull i sommer-OL. Cerup-Simonsen har også både gull og bronse fra EM og VM-sølv på sin meritliste.

Anders Aukland (født 1972)

Langrennsløperen Anders Aukland fra Oseberg Skilag har både OL- og VM-gull i stafett for Norge, fra henholdsvis 2002 og 2003. Han har også vunnet rennene Vasaloppet, Marcialonga samt Birkebeinerrennet hele fire ganger og ble sesongen 2007/2008 sammenlagtvinner i verdenscupen for langløp. I tillegg til langrenn har Aukland vært aktiv på toppnivå innen friidrett, vintertriathlon og hundekjøring, og ble i 2001 tildelt Egebergs ærespris.

Foto Per-Uno Iversen

Steffen Tangstad (født 1959)

Bokseren Steffen Tangstad fra IF Tønsberg-kameratene er en av Norges største bokkere gjennom tidene og den eneste profesjonelle mannlige bokseren som har bokset en VM-tittelkamp (IBF). Tangstad tok tre NM-titler i tungvekt fra 1978 til 1980, og ble tildelt kongepokal i 1979. Tangstad ble profesjonell europamester i tungvekt i 1984, 1985 og 1986.

Magnus Carlsen (født 1990)

Sjakkspilleren Magnus Carlsen er verdensmester i sjakk og har siden 2011 toppet verdensrankingen. Han ble født i Tønsberg. Selv om familien flyttet til Bærum da Carlsen var seks og et halvt år gammel, var det i Tønsberg han innledet lidenskapen for sjakken, blant annet på SFO ved Husvik skole.

Jan Johansen (født 1944) og Egil Søby (født 1945)

Padlerne Jan Johansen og Egil Søby fra Tønsberg Kajakk Klubb var med i den såkalte gullfireren som i 1968 tok OL gull på 1000 meter i Mexico. Søby og Johansen har også flere medaljer internasjonalt i toerkajakk. Individuelt har begge blitt tildelt kongepokalen, Søby hele åtte ganger.

Tonje Larsen (født 1975)

Håndballspilleren Tonje Larsen er en av de mest meritterte norske håndballspillere, og har vunnet gull i OL, VM og EM med landslaget i tillegg til seriemesterskap, NM-gull og Champions League med Larvik Håndballklubb. Larsen begynte med håndball i Tønsberg Turnforening.

Quiz - SAGABYEN TØNSBERG

1. Når skal Harald Hårfagre ha besøkt Tønsberg for første gang?

A: 820

B: 932

C: 871

2. Hvor mange innbyggere har Tønsberg kommune i dag?

A: Om lag 46 000

B: Om lag 56 000

C: Om lag 66 000

3. Hvilken av disse norske kongene ble født i Tønsberg?

A: Magnus Lagabøte

B: Håkon Håkonsson

C: Olav den hellige

4. Hvem skrev teksten til Tønsbergsangen *Du mer enn tusen år gamle by*?

A: Kåre Holt

B: Emil Olsen

C: Bjørnstjerne Bjørnson

5. Hvor høyt er Slottsfjelltårnet?

A: 17 meter

B: 29 meter

C: 21 meter

6. På Tønsbergs bysegl står det *"SIGILLVM BVRGENSIVM D'TVNESBER"*.
Hva betyr det?

A: Tønsberghus festning

B: Gud signe Tønsberg

C: Tønsbergborgernes segl

7. Når fant den store bybrannen sted?

A: 1349

B: 1660

C: 1536

8. Når ble Tønsberg bispesete?

A: 1253

B: 1948

C: 1858

9. Ved biblioteket i Tønsberg finner vi ruinene etter rundkirken. Hvem var kirken viet til?

A: St. Hallvard

B: St. Sunniva

C: St. Olav

10. Hvilket år forlot prinsesse Kristina Tønsberg og Norge for godt?

A: 1257

B: 1324

C: 1198

11. Slottsfjelltårnet ble bygget i anledning byens tusenårsfeiring i 1871.
Når stod bygget ferdig?

A: 1875

B: 1884

C: 1888

12. Hvem ble greve over tidligere Tønsberg len i 1673, hvor også Tønsberg by inngikk?

A: Ulrik Fredrik Gyldenløve

B: Peder Griffenfeld

C: Gustav Wilhelm von Wedel-Jarlsberg

SVAR PÅ SAGABY-QUIZ:

12. B: Peder Griffenfeld

11. C: 1888

10. A: 1257

9. C: St. Olav

8. B: 1948

7. C: 1536

6. C: Tønsbergborgernes segl

5. A: 17 meter

4. C: Bjørnstjerne Bjørnson

3. A: Magnus Lagabøte

2. B: Om lag 56 000

1. C: 871

Fotomontasje: Jan Carlstedt Tønnessen. Foto: Karl Ragnar Gjertsen, Georg Martinsen, Mittet & Co, Olav Martin Peder Vaering, Jan-Erik G. Eriksson (Riksantikvaren) og Hanne Ekstrøm Jordahl (NIKU), Nasjonalbiblioteket arkiv, samt Wikimedia Commons.

facebook.com/Sagabyen

instagram.com/sagabyen

TØNSBERG
KOMMUNE

www.sagabyentonsberg.no